

Міністерство освіти і науки України
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
Педагогічний факультет
Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ СПРИЙМАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯВИЩ
У ЖИТТІ І В МИСТЕЦТВІ НА ЗАНЯТТЯХ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Виконала:

студентка педагогічного факультету
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Кущева Юлія Олександрівна

Керівник:

доктор педагогічних наук, професор

Красовська Ольга Олександрівна

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент

Янцур Любов Антонівна

Рівне – 2022 р.

КУЩЕВА Ю. І.

**ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ СПРИЙМАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯВИЩ
У ЖИТТІ І В МИСТЕЦТВІ НА ЗАНЯТТЯХ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

В роботі розкриваються теоретичні основи формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти. Автором теоретично обґрунтовано та впроваджено модель формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти. На основі розробленої моделі, здійснено експериментальну роботу спрямовану на формування здатності сприймання у дошкільників естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. За результатами експериментального дослідження доведено, що реалізація запропонованої моделі забезпечила позитивну динаміку формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: естетичне явище, мистецтво, діти дошкільного віку, зображувальна діяльність, заклад дошкільної освіти, естетичне сприймання, методика.

KUSHCHEVA Y.I.

**FORMATION OF ABILITY OF PERCEPTION OF AESTHETIC
PHENOMENA IN LIFE AND IN THE ARTS IN CLASSES OF IMAGING
ACTIVITIES IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS**

The paper reveals the theoretical foundations of the formation of the ability to perceive aesthetic phenomena in life and art in the classes of fine arts in preschool education. The author theoretically substantiates and implements a model of forming the ability to perceive aesthetic phenomena in life and art in art classes in preschool education. Based on the developed model, experimental work was carried out aimed at forming the ability of preschoolers to perceive aesthetic phenomena in life and art in art classes. According to the results of experimental research it is proved that the implementation of the proposed model provided a positive dynamics of the formation of the ability to perceive aesthetic phenomena in life and art in art classes in preschool education.

Key words: aesthetic phenomenon, art, preschool children, fine arts, preschool institution, aesthetic perception, methods.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ СПРИЙМАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯВИЩ У ЖИТТІ І МИСТЕЦТВІ НА ЗАНЯТТЯХ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Особливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	10
1.2. Проблема формування художньо-естетичної компетентності дошкільників у науковій літературі	.19
1.3. Зображувальна діяльність в освітньо-виховній роботі з дітьми дошкільного віку.....	..30
Висновки до першого розділу	39
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗДАТНОСТІ СПРИЙМАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯВИЩ НА ЗАНЯТТЯХ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	41
2.1. Стан сформованості у дошкільників здатності до сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві.....	.41
2.2. Методика формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності.....	59
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	73
Висновки до другого розділу	83
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	.100

ВСТУП

Актуальність дослідження. Можливість сприймати і перетворювати фактичну дійсність відповідно до законів краси є обов'язковою складовою внутрішнього багатства індивіда. Естетичне становлення як процес розвитку та поліпшення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості має у дошкільному дитинстві особливе значення, проте зорієнтовано на формування людини, здатної правильно сприймати відмінне і потворне, обдароване зданістю відчувати міру у створенні художніх цінностей та формування чуттєвої сфери особистості. Програма естетичного навчання дітлахів у дошкільних закладах пов'язує створення знань про прекрасне в житті, природі, діях людей; формування художніх умінь та навичок; формування естетичних відносин; розвиток творчої діяльності шляхом участі у різноманітних видах художньої діяльності, основне місце серед яких належить зображувальній діяльності.

Завдання формування естетичного сприймання явищ на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти визначені у нормативно-правових документах: у Законі України «Про дошкільну освіту» [68], «Національній державній комплексній програмі естетичного виховання» [69], «Державному стандарті дошкільної освіти в Україні» [30], «Базовому компоненті дошкільної освіти» [3]. Згідно з умовами вищезгаданих документів, художньо-естетичний розвиток має реалізуватися під час забезпечення естетичних потреб і набуття творчого досвіду дитиною, як основи навчання естетичного відношення, прояву бажання до сприйняття, вивчення і зміни оточуючого середовища.

Темі естетичного виховання, модернізації його змісту, а також пошуку педагогічних методик, зорієнтованих на формування художньо-естетичної компетентності дітей дошкільного віку, присвячені академічні дослідження таких авторів як: А. Богуш, І. Большакової, І. Казмерчук [39], Ю. Клокової [41], С. Костюк, Н. Лисенко, С. Матвієнко [52], Т. Пагути, М. Федорової [39],

А. Шевчук [84] та ін. Наукові розробки проблеми розвитку естетичного сприймання дошкільників засобами зображувальної діяльності відображено у працях Е. Белкіна, Н. Ветлугіна, Г. Головань, Т. Житнік, Т. Казакова, В. Кардашов, М. Киященко, Т. Комарова, В. Космінська, В. Котляр, Е. Пугачевська, Н. Сакуліна, М. Чернявська, Р. Чумічева [6, с. 27] та ін. Вони досліджують естетичний розвиток дошкільнят як системну діяльність, націлену на розвиток умінь приймати та оцінювати дії навколишньої реальності за законами краси; збагачувати в ході їх сприйняття свій внутрішній світ, створювати красу в природному та соціальному середовищі, збільшувати її результатами своєї естетично вагомої діяльності.

Аналіз наукових праць засвідчує, що проблема формування естетичного сприймання явищ у житті і мистецтві має комплексний характер і недостатньо ґрунтовно вивчена, а тому не знайшла повного відображення у психолого-педагогічній теорії і практиці. А такий її аспект, як функціональний вплив засобів зображувальної діяльності на творчий розвиток дітей дошкільного віку практично залишається поза увагою вчених. Недостатня увага до означеної проблеми на теоретичному рівні ускладнює пошук практичних шляхів розвитку цього педагогічного утворення.

З огляду на актуальність, соціальну значущість і необхідність пошуку можливих шляхів розв'язання зазначеної проблеми, нами обрано тему магістерського дослідження: **«Формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти».**

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування у дошкільників здатності до сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладах дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1) проаналізувати проблему формування художньо-естетичної компетентності дошкільників у науковій літературі;

2) обґрунтувати сутність зображувальної діяльності в освітньо-виховній роботі закладу дошкільної освіти;

3) здійснити педагогічний аналіз рівнів сформованості у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти; уточнити критерії, показники та рівні;

4) розробити модель, обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладах дошкільної освіти.

5) експериментально перевірити ефективність моделі та дієвість запропонованих форм і методів формування у дітей дошкільного віку здатності сприймання естетичних явищ.

Об'єкт дослідження – процес формування естетичного сприймання дитини у закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті мистецтві на заняттях зображувальної діяльності відбуватиметься ефективніше за дотримання таких педагогічних умов: розвиток сенсорної культури дітей як основи творчо-естетичної реакції в процесі зображувальної діяльності; творча самореалізація кожного вихованця на основі системного розширення естетичного досвіду; освоєння дітьми естетичного потенціалу у житті та в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності; залучення батьків до становлення естетичного сприймання у дітей урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; створення належного середовища та наявності цілеспрямованого психолого-педагогічного стимулювання емоційно-почуттєвої сфери.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: аналіз та узагальнення наукової, навчально-методичної й методичної літератури з проблеми модернізації освіти; аналіз навчальних планів і програм, нормативної документації закладів дошкільної освіти щодо формування естетичної компетентності на заняттях зображувальної діяльності з метою вивчення реального стану формування у дітей дошкільного віку здатності сприймання естетичних явищ у житті мистецтві на заняттях зображувальної діяльності; конкретизація сутності та схематизація структури окресленої діяльності;

- *емпіричні*: цілеспрямоване спостереження, аналіз процесу формування здатності сприймання естетичних явищ у житті мистецтві на заняттях зображувальної діяльності; анкетування й опитування з метою вияву способів удосконалення освітнього процесу; методи педагогічної діагностики для вияву рівнів сформованості у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті мистецтві на заняттях зображувальної діяльності; педагогічний експеримент із метою вияву ефективності психолого-педагогічних умов до формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ на заняттях зображувальної діяльності;

- *статистичні*: математична обробка результатів дослідно-експериментальної роботи та їх інтерпретація.

Етапи й організація дослідження.

На першому етапі (2020 р.) обґрунтовано актуальність проблеми; з'ясовано стан її розробленості в науково-педагогічній літературі; визначено програму та методику дослідження.

На другому етапі (2021 р.) проведено констатувальний експеримент з метою діагностики рівнів сформованості у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті та мистецтві; розроблено навчально-методичні матеріали для проведення експериментальної роботи; проведено формувальний експеримент шляхом впровадження в освітній процес закладу

дошкільної освіти експериментальної методики; узагальнено проміжні результати експерименту.

На третьому етапі (2021-2022 р.) проведено формувальний і контрольний експерименти; сформульовано загальні висновки і рекомендації щодо впровадження теоретичних та практичних результатів дослідження в освітній процес закладів дошкільної освіти; визначено перспективи подальших наукових пошуків у сфері досліджуваної проблеми; здійснено загальне оформлення магістерської роботи.

Експериментальна база дослідження – заклад дошкільної освіти № 17 Рівненської міської ради. У експерименті взяли участь 32 дошкільники. Кількість учасників експериментальної та контрольної груп однакова, по 16 дітей.

Наукова новизна одержаних дослідження:

– *вперше визначено педагогічні умови формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності;*

– *уточнено поняття «естетичне явище»; виокремлено сутність і структуру здатності дошкільнят до сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності її специфіку у закладі дошкільної освіти; обґрунтовано критерії, показники та рівні дошкільників до формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти;*

– *набули подальшого розвитку теорія і методика формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності.*

Практичне значення дослідження: узагальнено педагогічний досвід формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності; у процесі діагностики виявлені проблеми в організації процесу формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ; розроблено програму

формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності яка може бути використана студентами-практикантами, вихователями закладу дошкільної освіти.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні результати дослідження було обговорено на Регіональному науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми формування творчого педагога в контексті нового Базового компоненту дошкільної освіти» (м. Рівне, 26 травня 2021 р.); Студентській науково-практичній конференції «Психолого-педагогічні особливості формування особистості в освітньому просторі: історичний досвід та практика сьогодення» (м. Рівне, 3 листопада 2021 р.), а також на засіданнях кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти., зокрема:

1. Кущева Ю. О. Критерії, показники та рівні здатності дошкільників до сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів. 2021. С. 24-27.

2. Кущева Ю. О. Естетичне виховання дошкільників на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти. Актуальні проблеми формування творчого педагога в контексті нового Базового компоненту дошкільної освіти: Збірник тез виступів учасників Регіонального науково-практичного семінару (м. Рівне, 26 травня 2021 року) / за ред. О. О. Красовської, Л. Б. Мельничук, І. П. Мисько; ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне: МEGУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 101-104.

Структура та обсяг дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел 86. Загальний обсяг роботи –122 сторінки, основний текст дослідження викладено на 90 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ СПРИЙМАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯВИЩ У ЖИТТІ І МИСТЕЦТВІ НА ЗАНЯТТЯХ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Особливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Загальновідомо, що становлення особистості та її досягнення на життєвому шляху безпосередньо поєднані з такими індивідуальними особливостями людини, як здібності, що виявляються в процесі діяльності та характеризуються умовами його успішного виконання. Обдарованим до якогось виду діяльності вважають людину, яка швидше й легше за інших вирішує завдання, без ускладнень справляється з вимогами, висловлює ініціативу та винахідливість.

Нинішні настанови формування суспільства породжують авторитетність навчання нового типу особистості – творчого та креативного, з високим ступенем духовності та культури. Відповідно, спеціалізовану роль заслуговує розвиток у зростаючого покоління талановитості і винахідливість мислення, приймати незвичайні рішення, пластично відповідати на зміни оточуючого середовища, організовувати нове і перспективне. Отже, формуванню креативних можливостей особистості належить надавати спеціалізоване значення вже на етапі дошкільної освіти. Ідея унікальності дитини, значущості розвитку її творчих здібностей, можливості удосконалюватися і креативно розвиватися є основою становлення його творчого потенціалу. Крім того, ідея розвитку творчої особистості знаходить відображення і в основних нормативних освітніх актах: Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр. [56], Законі України «Про дошкільну освіту» [68], Базовому компоненті дошкільної освіти [3].

Так, розрізняють загальні й спеціальні здібності. Загальними називають здібності людини, які певною мірою виявляються у всіх сферах діяльності. До них належать здібності до навчання, праці, загальні розумові здібності (3.

Богуславська, В. Крутенький, О. Запорожець, В. Зінченко, Я. Неверович, Н. Поддяков та ін.). Спеціальними вважають такі здібності, які виявляються лише в певних видах діяльності. Це вокальні, спортивні, музичні, художні, математичні та інші здібності (В. Єзикеєва, Є. Ігнат'єв, В. Кірієнко, О. Ковальов, В. Мухіна, Б. Теплов та ін.). Універсальною ж здібністю, що забезпечує успіх різноманітної діяльності, є здібність до творчості, про наявність у людини якої свідчать створені нею неповторні та оригінальні образи, об'єкти тощо [35].

Відзначимо, що сьогодні не існує єдиного трактування терміну «творчі здібності». Так, наприклад, Б. Теплов під творчими можливостями розуміє зумовлені індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну особу від іншої, не зводяться до наявних навичок і знань, а зумовлюють витонченість і швидкість їх розвитку; а у роботах В. Дружиніна навпаки підкреслюється нерозривний взаємозв'язок творчих здібностей індивідуума з вже наявними у нього знаннями, попереднім життєвим досвідом [28]. Згідно з автором, активізація творчих здібностей особистості є необхідною передумовою продуктивного перетворення вже існуючих продуктів свідомості для створення нових. Е. Фромм визначає творчі здібності як «здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибокого усвідомлення свого досвіду» [85, с.148]. Ряд авторів взагалі розглядають творчі здібності як здатність до пізнавальної самодіяльності (Л. Большакова, Д. Богоявленська та ін.).

У своїй роботі ми спираємося на дослідження Ю. Грицкової та пропонуємо розуміти під творчими здібностями індивідуальні особливості людини, що встановлюють успішність виконання нею різного роду творчої діяльності, здатність виробляти нові ідеї, мистецтво робити висновки в специфічних ситуаціях [28, с.107].

Дослідження проблеми розвитку творчих здібностей О. Лук здійснює, спираючись на життєдіяльність відомих творчих людей (музикантів,

художників, учених, винахідників та ін.). Вивчивши ряд біографій, він виділив наступні творчі здібності людини [50, с. 62]:

- здатність бачити проблемне питання там, де її не бачать інші;
- можливість об'єднувати розумові операції, змінюючи кілька визначень одним і використовуючи ємніші в інформативному поглядівизначення;
- уміння використовувати навички, набуті при відповіді на одне питання як частину висновку до іншого;
- здатність приймати реальність цілісно, не поділяючи її на частини;
- можливість без ускладнень асоціювати поняття далекого змісту, творчу уяву;
- здатність пам'яті висловлювати потрібну інформацію в потрібну хвилину;
- гнучкість мислення;
- можливість обирати альтернативну відповіді на вирішення проблеми та перевірки її правильності;
- здатність приєднувати отриману інформацію у вже існуючий порядок знань;
- здатність представляти речі такими, які вони є, акцентувати погляд з інтерпретацією на те що змінюється;
- витонченість генерування ідей;
- можливість підбору елементів для вдосконалення початкового задуму.

М. Веракс розглядає творчі здібності людини як індивідуальні її особливості (специфічні якості), які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду [14, с. 9].

О. Запорожець акцентує увагу на появі в дошкільному віці внутрішньої психічної активності, яка виражається в умінні діяти подумки в уявних ситуаціях. Саме завдяки даному процесу можлива творча діяльність що проявляється в продуктивних видах діяльності дітей, творчих іграх, під час слухання казок [36].

М. Подьяков стверджує, що сприятливим етапом для формування і розвитку вмінь та навичок, які забезпечують ефективне ознайомлення дітей і

навколишнім середовищем, є дошкільний віковий (4 – 6 років). Цей віковий період учений визначає як підготовчий етап у розвитку індивідуально-психологічних якостей особистості, які визначають рівень творчих здібностей. У старшому дошкільному віці дитина опановує основні зразки поведінки і діяльності та вільно оперує ними, відходячи від засвоєних стандартів [65].

У процесі наукового пошуку виявлено, що сприятливим для розвитку творчих можливостей є старший дошкільний вік, оскільки саме у цей віковий момент закладається психічна основа для творчої діяльності. Дитина цього віку вже має компетенцію практичних дій; вона здатна змінити раніше існуючі ролі і створити нові продукти діяльності, що виділяються оригінальністю, варіативністю, еластичністю і закінченістю. Старший дошкільник шукає незвичайні способи відповіді завдань, вигадує небилиці чи історії, малює цікаві малюнки, творить за власним задумом, вигадує забави тощо. Головне – мобілізувати малюка до різних напрямів результативної діяльності, виробити інтерес щодо нього.

У старшому дошкільному віці вдосконалюються і психічні процеси – розвивається довільна увага, пам'ять, різні форми образного мислення, мовлення, творча уява [18; 31;63].

Набуття досвіду практичної роботи, рівень розвитку психічних процесів є основою для творчої діяльності старшого дошкільника, причиною розвитку його креативних здібностей. Діти цього віку добровільно виконують роль дослідника, відкривача і творця нового, експериментатора, раціоналізатора, фантазера, вигадника. У різних випадках та умовах діяльності вони прагнуть віддалитися через нелюдську регламентацію, норми, зразки, шаблони, намагаються рекомендувати доступні вікові форми творчої активності, ініціювати автономні рішення, пишаються особистими неординарними рішеннями та знахідками. Старші дошкільнята регулярно помічають щось нове, несхоже від знайомого, активізують усвідомлення, що досліджувати та експериментувати цікаво, весело, корисно, хоч не завжди

безпечно. За допомогою старшого діти цього віку навчаються здорового ризику, пов'язаного з виваженістю, обережністю. Коли дорослий за допомогою оцінних поглядів об'єднує на найтонший рівень такі обсяги практичної та інтелектуальної діяльності, як оригінальність, гнучкість, самостійність, старші дошкільнята розуміють їх як суспільно схвалювані, бажані, виявляють більшу, ніж раніше, сміливість, допитливість, кмітливість.

До основних чинників розвитку творчих здібностей науковці І. Лернер та М. Скаткіна частіше всього відносять такі риси особистості, як: характер, сила волі, завзятість, винахідливість, наполегливість, пристрасть, бачення проблем та вміння бачити альтернативу рішення і т.і [73, с. 39]. Тобто здатність дитини до творчості – це цілий набір індивідуальних особистісних якостей, а не одна вузькоспрямована якість, відсутність якої назавжди позбавляє людину (дитину) творчо мислити та творчо підходити до розв'язання проблемно-пошукових ситуацій. Фактично, здатність до творчості – це інтегрована якість індивідуальних якостей особистості.

Отже, розвиток творчих здібностей дитини – це відносно самостійна та динамічна система окремих особистісних якостей, що у поєднанні між собою утворюють інтегровану якість, що формується та проявляється у творчій діяльності і забезпечує розвивальну взаємодію особистості з навколишнім середовищем у процесі проблемно-пошукової діяльності. Між іншим, така система передбачає наявність креативного компоненту як передумови формування додаткових пошукових мотивів, які сприяють успішній творчій діяльності. Адже нерідко творчу особистість називають креативною особистістю.

Підводячи підсумок проведеного дослідження, можемо сформулювати основні принципи розвитку творчих здібностей на заняттях із зображувальної діяльності:

– принцип комплексності – лише використання широкого набору методів і засобів навчання під час занять з художньої праці дозволить проводити всебічний розвиток творчих здібностей;

– принцип ієрархічності – завдання на заняттях мають надаватися по мірі наростання складності та всебічної варіативності (від простого до складного та більш складного);

– принцип індивідуальності – можливість дитини при формуванні поробки внести свій авторський (індивідуальний) внесок у її створення (відмінність форми чи кольору певної частини поробки, власний спосіб поєднання частин поробки тощо);

– принцип пізнавальності – розвиток у дитини допитливості на основі формулювання загальної мети заняття та використання творчого пошуку шляхів її досягнення;

– принцип інтерактивності – можливість в заданий момент часу швидко продукувати творчі результати;

– принцип оригінальності – здатність формувати нові, неочікувані ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих;

– принцип самостійності – можливість самостійного творчого пошуку виготовлення поробки (лише коли дитина не в змозі самостійно зробити поробку, дозволяється допомога дорослих, інакше творчі здібності розвиваються повільніше або не розвиваються взагалі) [43].

Основними показниками творчої активності дітей виступають передумови: мотиваційних, змістовно-операційних, емоційно-вольових компонентів діяльності, а саме розуміння важливості підготовки до творчої діяльності, наявність інтересу до творчої роботи в різних видах діяльності, бажання активно включатися у творчий процес, засвоєння способів виконання робіт творчого характеру, здатність до фантазування; вміння долати труднощі, які виникають; доводити розпочату роботу до кінця; поява наполегливості, старанності, сумлінності; прояв радості при відкритті нових прийомів, способів, дій.

Важливою умовою розвитку творчих здібностей старших дошкільників є організація цілеспрямованої діяльності дітей в дошкільному закладі та сім'ї: збагачення його яскравими враженнями, забезпечення емоційно-

інтелектуального досвіду, який служить основою для виникнення задумів і є матеріалом, необхідним для роботи уяви. Єдина позиція педагогів це розуміння перспектив розвитку дитини і взаємодія між ними - одна з важливих умов розвитку дитячої творчості.

Наступна важлива умова розвитку творчих здібностей - облік індивідуальних особливостей дитини. Тому, важливо врахувати темперамент, характер, особливості деяких психічних функцій, і навіть настроїв дитини в день, коли має бути робота. Неодмінною умовою організованою дорослими є творча діяльність, що є в першу чергу атмосферою творчості: «мається на увазі стимулювання дорослими такого стану дітей, коли «розбуджені» їхні почуття, уява, коли дитина захоплена тим, що робить. Тому вона відчуває себе вільно, комфортно. Це можливо, якщо на занятті або в самостійній художній діяльності панує атмосфера довірливого спілкування, співпраці, співпереживання, віри в дитину, підтримки його невдач».

Також умовою розвитку творчих здібностей є навчання, в процесі якого формуються знання, способи дії, здібності, що дозволяють дитині реалізувати свій задум. Для цього знання, вміння повинні бути гнучкими, варіативними, навички - узагальненими, тобто застосовуватися в різних умовах. В іншому випадку в старшому дошкільному віці у дітей з'являється так званий «спад» творчої активності. Так, дитина, розуміючи недосконалість своїх малюнків і виробів, втрачає інтерес до образотворчої діяльності, що позначається в розвитку творчої активності дошкільника в цілому.

Найважливішою умовою розвитку та стимулювання творчих здібностей є комплексне і системне використання методів і прийомів. Мотивація завдання - не просто мотивація, а пропозиція дієвих мотивів і поведінки дітей якщо не до самостійної постановки, то до прийняття завдання, поставленого дорослими [40, с. 87].

Для оптимізації творчого процесу необхідне формування для кожної дитини індивідуальної зони – ситуації творчого розвитку. Зона творчого розвитку – це та основа, на якій будується педагогічний процес.

Л. Вигодський помічав, що «Творчість існує не тільки там, де вона створює великі твори, але і скрізь, де дитина уявляє, змінює, створює щось нове» [45, с. 93]. Будь-яка дитина здатна до такої діяльності. Отже, необхідно її організувати. Вихователь тут виступає не просто як педагог, який вчить, а як щиро захоплена творча людина, яка повертає до творчості свого молодшого колегу.

Однією з основних умов розвитку творчих здібностей є створення атмосфери, яка сприятиме появі нових ідей та думок. Перша ситуація на шляху створення такої атмосфери - розвиток почуттів психологічної захищеності у дітей. Слід пам'ятати, що критичні висловлювання на адресу дітей і створення у них відчуття, що їхні пропозиції неприйнятні або дурні, - це саме вірний засіб придушити їх творчі здібності. До думок, що висловлюються дітьми, вихователю слід ставитися з повагою. Більше того, вихователь повинен заохочувати дітей в їх спробах братися за складні завдання, розвиваючи тим самим їх мотивацію і наполегливість.

Деякі автори досліджень дитячої творчості відзначають важливе значення обстановки і фізичного середовища в розвитку творчих здібностей. Групова кімната, в якій проходять заняття дошкільнят, повинна бути влаштована таким чином, щоб у відповідності з обраним заняттям діти мали можливість вільно переміщатися з однієї частини кімнати в інші, не питаючи дозволу у вихователя. Група повинна бути забезпечена всілякими матеріалами та обладнанням, наданими в повне розпорядження дітей.

Вихователь стає консультантом і помічником дітей. Залишаючи за собою функції загального контролю за подіями в групі, вихователь дає можливість дітям будувати творчий процес самостійно.

Д. Богоявленська розглядає творчий процес у вигляді трьох взаємопов'язаних етапів:

- дитина ставить завдання і збирає необхідну інформацію;
- дитина розглядає задачу з різних сторін;
- дитина доводить розпочату роботу до завершення [16, с. 92].

Кожен з цих етапів вимагає певних витрат часу, тому вихователь не повинен підганяти дітей, а в разі складної ситуації бути здатним надати їм допомогу.

У контексті дослідження проблеми розвитку творчих здібностей у дошкільному віці важливою для нас є думка Л. Виготського, який вважає творчість постійним супутником дитячого розвитку, результатом якої є ініціативність і самостійність мислення, здатність до самовираження у творчому процесі. Автор зауважує, що «найвищий вияв творчості і досі доступний лише небагатьом обраним геніям людства, але в буденному житті, творчість є необхідною умовою існування, і все, що виходить за межі рутини і в ньому міститься щось нове, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини» [16, с. 138].

Формуючи творчу особистість, яка зможе гармонійно жити в сучасному соціумі, потрібно звернути увагу не просто на розвиток здібностей, а на розвиток творчих здібностей. Досліджуючи проблему розвитку художньо-творчих здібностей дітей 5-го року життя ми розглядали положення Н. Лейтеса та Б. Теплова, щодо врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості при формуванні та розвитку її творчих здібностей. Вони стверджують, що творчість відповідає природним потребам та можливостям дитини, і наполягають на ранньому включенні дітей саме у творчу діяльність, оскільки це сприяє їхньому загальному художньому розвитку [77].

Отже, ми бачимо, що у старшому дошкільному віці є всі передумови для розвитку у дітей творчих здібностей. Діти цього віку проявляють активність та ініціативність у застосуванні вже засвоєних прийомів відносно нового змісту, генерують оригінальні ідеї та знаходять оригінальні способи вирішення поставлених пізнавальних і творчих завдань, а не користуються виключно вже відомими, підходять до проблеми з різних точок зору, використовують різні види перетворень і т.п., що характеризує їх як творців. Становлення творчих здібностей у свою чергу зумовлює активізацію в

старшому дошкільному віці таких важливих особистісних якостей і властивостей, як позитивний «Я-образ», цілеспрямованість й вольові якості в цілому, а також активізацію у них почуття незалежності, емпатію, активізацію потреби в пізнанні нового й відкритість новому життєвому досвіду.

Разом з тим відзначимо, що ефективність розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку значною мірою залежить від цілеспрямованості цього процесу, від того, наскільки вихователь чи батьки зацікавлені у збагаченні практичного і теоретичного досвіду дошкільнят, наскільки надають їм можливість самовизначатися, виявляти творчу ініціативу, здійснювати самостійні вибори, приймати рішення, варіювати зміст і форму виконання завдання, наскільки підтримують їх намагання робити по-своєму, відходити від заданого зразка, а також від тих методів, засобів та прийомів, які використовують дорослі.

1.2. Проблема формування художньо-естетичної компетентності дошкільників у науковій літературі.

Спостерігаючи вплив мистецтва на естетичне формування дітей, українські психологи та вихователі велике значення дають власне емоційно-художнє розуміння світу і розглядають естетичне сприйняття як емоційне розуміння світу, яке зав'язується з відчуттів і базується на розумовій справі дитини. При цьому пильна увага приділяється розвитку художніх відчуттів, смаків і потреб дошкільнят, при цьому естетичне сприйняття має унікальний ухил і відрізняється емоційною безпосередністю, підвищеним інтересом і підприємливістю дітей, що зумовлено їх віковими особливостями.

Провідну роль в художньо-естетичному розвитку дітей дошкільного віку займає естетичне виховання. Що являє собою складний і тривалий процес, якому властиве набуття дитиною першого досвіду художнього характеру в результаті залучення дошкільників до мистецтва та оволодіння

різними видами художньої діяльності. Однак, сьогодні з раннього віку у малюка повинні еволюціонувати почуття прекрасного, головні естетичні уподобання, інтереси, мистецтво розуміти, що в свою чергу потребує майстерності відчувати, приймати і розцінювати твори мистецтва. Основні естетичні переживання малюка пов'язані із задоволенням, що приносять йому характеристики предмета-колір, форма. Порівнюючи актуальні явища, з їх відтворенням у мистецтві, дошкільнят спирається, насамперед, на свій досвід. При цьому малюк завжди прагне розглянути предмет, досліджувати з усіх боків, наочно і виразно атестувати свої спогади і почуття. Так у процесі розвитку художнього сприймання зароджується естетична оцінка сприйнятого. Зрозуміло, що оцінки дітей дошкільного віку ще досить примітивні, але сприйняття художніх творів дошкільниками буде більш ефективним, якщо вони навчаться бачити елементарні засоби виразності, а саме: колір, колірне поєднання, форма, композиція, тощо [13].

Аспектам формування художньо-естетичної компетентності дітей дошкільного віку, присвячено наукові розвідки А. Богуш, І. Большакової, І. Казмерчук [39], Ю. Клокової [41], С. Костюк, Н. Лисенко, С. Матвієнко [52], Т. Пагути, М. Федорової [39], А. Шевчук [84] та ін. Усі вони розглядають естетичне виховання дошкільників як системну діяльність, спрямовану на розвиток умінь сприймати й оцінювати явища навколишньої дійсності за законами краси; збагачувати у процесі їх сприймання свій внутрішній світ, творити красу у природному і соціальному довкіллі, примножувати її результатами власної естетично значущої діяльності [64, с. 35].

Дослідниці І. Казмерчук та М. Федорова виокремлюють такі завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку: систематично розвивати сприймання прекрасного, естетичні почуття й уявлення дітей; залучати малят до діяльності у сфері мистецтв, виховуючи в них потребу і звичку посилено вносити елементи прекрасного в побут, природу і суспільні відносини; формувати основи естетичного смаку і здатність самостійно оцінювати твори

мистецтва та явища життя; розвивати художньо-творчі здібності дітей [39, 109 – 110].

Як стверджує С. Матвієнко, у дошкільному віці естетичне сприймання має специфічний характер, обумовлений віковими особливостями, і вирізняється емоційною безпосередністю, підвищеним інтересом до довкілля, живим відгуком при зустрічі з прекрасним та дивовижним, а також намаганням надати йому естетичну оцінку [52, с. 72].

Естетичне виховання, на думку І. Савіцької, передбачає формування у дітей естетичного ставлення до мистецтва, розвиток у них художніх потреб і здатності до творчості. Дослідниця наголошує, що творча художньо-естетична діяльність – це насамперед відмова від стереотипів сприйняття та відображення, постійний пошук тем, ідей, аспектів і засобів їх реалізації в мистецтві. Загалом мету творчості вона визначає як прагнення до реалізації потреби самовираження й естетичного освоєння світу. У сфері естетичної діяльності творчість стає засобом досягнення поставленої мети [71]. Зі свого боку, А. Шевчук підкреслює, що у мистецькій або художній активності, спрямованій на творчу взаємодію з навколишнім середовищем та іншими людьми, проявляються елементи особистісної естетичної культури дитини [83, с. 15].

Вивчення праць О. Запорожця дало змогу відзначити, що естетичне сприймання не зводиться до пасивної констатації відомих сторін дійсності. Воно вимагає, щоб людина, яка сприймає, увійшла всередину обставин, які зображуються. Цю думку поділяв Б. Теплов, який підкреслював, що під час естетичного сприймання думки і почуття людини перебувають у єдності: адже незрозумілий об'єкт не може дати повноцінної естетичної насолоди (наприклад, страх дитини, який вона відчуває в процесі спостереження за морською стихією під час шторму, розгубленість малюка в горах, не сприймання краси нічного неба тощо не дають дитині повною мірою насолоджуватись естетичною привабливістю зазначених об'єктів та явищ природи). Вивчення досліджень Б. Теплова дало змогу констатувати, що

естетичне сприймання завжди повинно мати емоційно безпосередній характер, адже, втрачаючи цю безпосередність почуттів, людина втрачає своє емоційне ставлення до об'єктів та явищ, проте безпосередність почуттів неможлива без попередньої підготовки. Саме мистецтво дає людині не лише можливість переживання почуттів, а й можливість їх пізнання, завдяки чому мистецтво веде до оволодіння та управління ними [66].

Дослідники Л. Одерій та А. Роздимаха визначають естетичну здібність як сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості, через які відкривається можливість здійснювати творчу естетичну діяльність. Своєрідним проявом, конкретизацією і спеціалізацією естетичних здібностей є художні здібності, тобто здатність не тільки до естетичного сприймання, переживання й оцінювання творів мистецтва, а й до створення певної художньої цінності. Художньо-естетичні здібності виявляються у схильності, потребі, можливості, здатності до художньої діяльності, у легкості засвоєння дитиною навичок творчої діяльності [60].

Художньо-естетична діяльність складається з трьох основних видів діяльності:

- знайомство з художніми творами;
- отримання мистецтвознавчих знань;
- художня творчість [60, с.219].

В естетичному вихованні істотне значення мають дві його сторони: розвиток сприймання властивостей предметів зображених у творах живопису і залучення дитини до практичної діяльності, переносу сприйнятого у самостійно створені зображення. Естетичне сприймання наука розуміє широко, важливу роль тут відіграє сенсорне виховання, яке дає дітям можливість розрізняти, за допомогою зору та дотику, форми, величини, колір та місце знаходження у просторі.

Необхідність використання творів образотворчого мистецтва в роботі з дошкільниками обумовлена їх величезною пізнавальною і естетичною цінностями. Так, вітчизняні педагоги-дослідники Зубарева Н., Мелік-Пашаєв

А., Флеріна вважають, що дітей дошкільного віку можна підвести до сприймання й розуміння живопису: розгляд картин великих майстрів сприяє розвитку у дітей естетичного смаку, естетичних відчуттів, естетичного інтересу, дозволяє звернути увагу на те, що раніше залишалося непоміченим, розвиває уміння і бажання дітей розповідати про сприйняте [13].

Зокрема, Н. Зубарева відзначає, що розгляд картин сприяє виразності дитячої мови, збільшується кількість визначень, порівнянь, діти вчаться розуміти задум художника, настрої, переданий їм у картині, загалом підвищується культура сприймання, розвивається мислення дітей [38]. О. Мелік-Пашаєв розглядає художній розвиток як актуалізацію і становлення здібності дитини створювати і самостійно сприймати (розуміти, оцінювати) художні твори: «С образовательной точки зрения это означает воспитание человека, способного быть творцом и наследником художественной культуры. Мы рассматриваем само восприятие (постижение) искусства как творческий, точнее – сотворческий процесс... Это не пассивное «отражение» в интеллектуальном и эмоциональном плане готовых содержаний, а сотворческое воссоздание (именно воссоздание, а не воспроизведение, репродуцирование) художественного образа и самостоятельная, индивидуальная оценка авторского замысла, участие в диалоге с автором посредством произведения и по поводу произведения... Говоря о художественно-творческом развитии детей, мы всегда имеем в виду оба его полюса: и создание, и постижение художественного образа, продвижение ребенка по обеим этим линиям» [53, с. 162-163].

Побачити, сприйняти в мистецтві естетичну сторону – це означає сприйняти її в першу чергу в чуттєвих конкретних рисах. Б. Теплов, характеризуючи особливості сприймання творів мистецтва, писав: «Якщо наукове спостереження іноді називають «думаючим сприйманням», то естетичне сприймання можна назвати сприйманням чуттєвим, емоційним. Зрозуміти художній твір – значить, перш за все, відчутти, емоційно пережити його і вже на цій основі розміркувати над ним» [38, с. 18]. У цих цілях для

дітей дошкільного віку використовуються твори різних видів образотворчого мистецтва: живопис, декоративне прикладне мистецтво, книжкова графіка, в процесі ознайомлення з якими дітей вчать розуміти єдність змісту і форми, виразних засобів, формують естетичне сприймання, естетичні оцінки. Підбираючи твори мистецтва для ознайомлення дітей, враховуються їх художні особливості, доступність для дитячого сприймання як за змістом, так і за образотворчими засобами.

Доцільно згадати й європейський приклад залучення дітей до вічних творів мистецтва. Ф. Барб Галль – французька письменниця, мистецтвознавець, авторка науково-популярних книжок для дітей про образотворче мистецтво, консультант Міністерства освіти Франції написала відому роботу «Как говорить с детьми об искусстве». Хоча книга називається «Як говорити з дітьми про мистецтво», мова в ній йде лише про живопис, який виступає як найпопулярніший і зручний для обговорення вид мистецтва. У книзі описується як правильно обговорювати з дітьми твори мистецтва, як зацікавити дитину до відвідування музеїв, як ознайомити з діяльністю конкретних митців й взагалі, як отримувати задоволення від спілкування з дитиною в заданому напрямку. Заохочення дітей дошкільного віку до знайомства з творами мистецтва спричиняє не лише розвиток творчої особистості, але й формує інтелект, розвиває мислення, увагу, аналітичні здібності дитини, і, звичайно, сприяє наслідуванню дій дорослого, виникає спільна діяльність [58].

Характер сприйняття картини модифікується з віком дитини. Акцентують на трьох ступенях сприйняття: I ступінь – коли діти називають роздільні предмети, зображені на картині (приблизно в 3 роки), II ступінь – діти намагаються зобразити об'єкти та встановити основні зв'язки (у 4-5 років), III ступінь – коли діти вже можуть пояснити зміст картини (6-7 років). З чого випливає, у своїй майстерності сприймати картини малюк проходить кілька етапів: насамперед, він виключно перераховує предмети, розписані на картині, робить загальну їх характеристику; потім, під впливом викладання

дитина ініціює більш повно, неухильно і виразно характеризувати зображене, використовуючи для того, щоб досягти бажаного результату різні виразні засоби. Розповіді по картині збагачують та розвивають діалект дітей, навчають закономірно мислити, обґрунтовано та реферувати свої думки.

В. Мухіна, досліджуючи особливості сприймання дошкільниками малюнків, відзначала, що розвиток художнього сприймання в дошкільному віці відбувається за трьома напрямками: поперше, змінюється відношення до малюнка як до відображення дійсності, по-друге, розвивається уміння правильно співвідносити малюнок з дійсністю, бачити саме те, що на ньому зображене, і, нарешті, удосконалюється інтерпретація малюнка, розуміння його змісту [54].

Л. Компанцева, досліджуючи поетичний образ природи в дитячому малюнку, дійшла висновку, що естетичне сприймання природи в поетичному описі допомагає дошкільникові осмислити власні життєві спостереження, поетичне слово допомагає узагальнити дитячі враження від спостережень та спонукає до відображення їх у малюнку. Розгляд картини про природу конкретизує поетичне сприймання, робить його більш осмисленим: знайомлячись одночасно з ілюстрацією і поетичним твором, дитина реально представляє різні способи передачі виразності образів і прагне відтворити це в своїх малюнках [44].

Повнота і насиченість сприйняття картини, властивість дитячих оповідань значною мірою обумовлюються бесідою під час її розгляду. Розмова повинна поєднувати питання, що потребують відповідей-описаних об'єктів, зусиль тощо. Питання, що просять відповідей-роздумів, які змушують малюка зіставляти і порівнювати факти, робити висновки, засновувати свої припущення; питання причинно-наслідкового характеру. Крім того, розглядаючи з дітьми картину, належить згрупувати питання так, щоб при висновку у дитини вдалося закінчити розповідь по сюжету картини або з його фрагментів, а щоб не спотворювалась цілісність

сприйняття картини, через будь-яку частину розповіді-фрагменту слід припустити фразу, що згуртовує перше оповідання з наступним.

Охарактеризуємо більш конкретно *психологічні особливості сприймання сюжетних картин* дітьми дошкільного віку від 3 до 6-7 років та завдання щодо їхнього естетичного художнього розвитку. Так, для дітей молодшого дошкільного віку сюжетна картинка є ефективним засобом пізнання навколишньої дійсності. Сприймання, і як діяльність, і як психічний процес, розвивається дуже рано і рівень його розвитку у молодших дошкільників вже достатній, щоб було можливе здійснення сприймання нескладних репродукцій, картин, ілюстрацій. Так, трирічна дитина може сприймати зміст картини, де персонажі об'єднані одним або двома-трьома однорідними діями, але їй ще важко відрізнити істотне від неістотного, головне від другорядного.

Молодші дошкільнята намагаються розвіддати і засвоїти відомості про властивості об'єктів не настільки через сприйняття, як засобом невимушених утилітарних зусиль з цими предметами; сприйняття з'єднується у них з практичними зусиллями і вони ніби допомагають один одному. Тому краще тільки на картині з сюжетним входженням приймаються впливові об'єкти, оскільки функціональні симптоми мають для дітей найбільше значення, тому і процес розгляду належить проводити нетривалими термінами не тільки самого предмета, але і його дій, що дозволить дитині краще пам'ятати питання і самостійно розповісти про нього. Для активізації сприйняття, мислення дітей при розгляді картини непорушні питання про те, що творить персонаж, його місцезнаходження: у процесі відповіді на ці питання, малюк не тільки описує події, але і намагається пояснити, чи більше розповісти про них. Порівняно естетичного розвитку в молодшому дошкільному періоді величною проблемою буде збагачення, розвиток і закріплення зображень дітей про колір, фігуру предметів, про параметри величини і деяких просторових орієнтирах: дітей вчать розмежовувати генеральні і проміжні кольори, зіставляти предмети.

Формування дітей меншого дошкільного віку можна аналізувати як момент естетичного вивчення оперізуючої реальності. Грубо у дошкільному віці дитина досить непогано вловлює образні сюжетні картинки, наприклад, картинки до казок, оповідань. Вона осмислює, хоч і фрагментально, сюжет, розповідає про, що зображено на малюнку, дає свої оцінки. Візуальне та інші варіанти сприйняття супроводжуються в дитини вже поясненнями, оцінними думками. Так, якщо на одному малюнку питання представлено художньо, виписані завжди його деталі, а інший накиданий схематично, діти вибирають перший арабеск і доводять чому. Завдання розвитку естетичного сприйняття в середньому дошкільному періоду будуть ті ж, що для молодших дошкільнят, а саме: збагачення, розвиток і закріплення зображень дітей про колір, фігуру об'єктів і т.д. об'єктами або явищами, розташування відбити свої враження, експансивне ставлення.

Для періоду старшого дошкільного віку характерним є те, що у дітей збагачуються та класифікуються відомості про навколишню дійсність, розгортається спостережливність, поглиблюються відчуття, покращується виразна техніка. Дошкільня вже має деякий досвід сприйняття образів, йому зрозумілі нехитрі ілюстрації, елементарні репродукції. Рівень нормального розвитку малюка 4-6 віку дозволяє йому переконливо рекомендувати ті конкретні предмети, явища, які описуються у творах мистецтва, художньо їх оцінити, тому в старшому дошкільному віковому періоді сьогодні прокладається специфічна організація до сприйняття образних картин: дітям задають питання, заохочують дітей, і обговорення музики, прочитування поезії, образних творів тощо.

З дітьми старшого дошкільного віку робота з розвитку естетичного сприймання ускладнюється: наприклад, із старшими дітьми проводяться екскурсії в природу, що «готує» дитяче сприймання до опосередкованого знайомства з пейзажами. Так, у результаті цілеспрямованої роботи діти накопичують чуттєвий досвід, нові враження, що отримуються в результаті активних спостережень, і на основі яких зіставляють нескладні поетичні і

художні образи. Так, наприклад, при ознайомленні дітей з поетичним твором, в якому описаний знайомий дітям художній образ або нескладна картина природи, можна одночасно демонструвати яскраву ілюстрацію до нього.

У старшому дошкільному віці значимість малюнків для роботи значно змінюється: дітям сьогодні загальнодоступне обговорення не однієї, а двох-трьох картинок або репродукцій, причому можливо використовувати не тільки природно малюнки до тексту, але також репродукції з картин, що допомагають зрозуміти літературне твір, його виразні. Такий загальний вплив емоційних, візуальних і слухових манер сприяє розвитку у дітей естетичного сприйняття, відчуттів, естетичного смаку, переваг і художніх оцінок. Як зазначалося, головним методом при розгляді картини є питання дітей. Для старших дошкільнят вони мають бути ретельно продумані, їх призначення – допомогти дітям розслідувати поголовний логос картини, посприяти цілеспрямованому зображенню об'єктів (явлень), вказати дітей на взаємозалежність між розписаними предметами тощо. Провідним завданням може бути заохочення прагнення дитини побачити картину «по-своєму» і розповісти про неї щоб досягти бажаного результату належить припустити такі питання, які допоможуть дитині побачити в картині чогось несподіване, дивовижне, дозволить сформулювати своє враження, відчуття.

Отже, враховуючи ще недосконалість мислення, уяви, мови і недостатність дитячого досвіду, значну важливість у процесі сприйняття, грає повчання дорослого, уточнюючого і систематизуючого дитячі враження, активізує шукати виконавчі підходи до висловлювання художніх емоцій. Зрештою багаторазових повторень манерів малюнок починає представляти такі якості об'єктів і явищ, які їм раніше не сприймалися, тобто як б сказав, що мова, відображаючи «понятійну» сутність речей, допомагає дізнатися звичний характер у нових варіаціях.

Формування здатності сприймання естетичних явищ, що передбачає цілеспрямований систематичний розвиток здатності дитини бачити красу навколишнього світу, вирішує ряд важливих завдань формування

естетичного ставлення, навичок творчого сприймання, естетичних почуттів, їх художньо-творчих здібностей, основ їх естетичного смаку, та передбачає взаємозалежність, взаємозумовленість таких компонентів:

- розширення художньо-теоретичних знань у галузі мистецтва;
- розвиток здатності адекватного сприймання дійсності, художніх образів;
- організацію художньо-творчої діяльності, побудованої на засадах її наскрізного характеру і поступового підвищення рівня її самостійності [20, с. 268].

Дошкільнику треба пояснити, що у світі існує не тільки потрібне, корисне, а й красиве. Вихователеві необхідно навчити малюків бачити, розуміти, відчувати і переживати красу. На думку В. Сухомлинського, краса - могутній засіб виховання чутливості душі. Як наголошував педагог, без розуміння і відчуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не стати справжньою людиною, не навчитися боротися зі злом. «Краса - це яскраве світло, що осяває світ, виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття й переконання. Через неї відкриваються істина, правда, добро» [75, с. 410].

Формування художньо-естетичної компетентності дітей відбувається в різних видах художньо-естетичної діяльності: на заняттях з образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва, музики, хореографії; при ознайомленні з творами художньої літератури; при відвідуванні театру, музею; упродовж спілкування з природою тощо. Старший дошкільник здатен передавати своє ставлення до різних видів мистецтва; орієнтується у назвах його основних видів (живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-ужиткове); в одному-двох жанрах, наприклад, образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет) та назвах предметів, пов'язаних з образотворчою діяльністю; називає деякі види образотворчої діяльності (вишивка, витинанка, різьблення, писанкарство, килимарство тощо); вживає слова на позначення відповідних дій (домалювати, розфарбувати, вирізати, склеїти тощо); називає відтінки кольорів. Дошкільник бере на себе ролі «художника», «скульптора»,

«майстра», «конструктора», відповідно мотивує вибір діяльності та матеріалів, передає характерні ознаки предметів (форму, пропорції, колір, фактуру, величину) [8, с. 132].

Отже, одним із центральних завдань розвитку дітей у художньо-естетичній діяльності є розвиток у них елементів творчості. Творчі здібності формуються у дітей поетапно. Специфіка художньої-естетичної діяльності полягає в тому, що саме під час вправлення в художніх уміннях діти реалізують індивідуальні творчі задуми. Це необхідно враховувати в організації самостійної художньої діяльності дітей. Під художньо-естетичною компетентністю дошкільника розуміємо процес постійних якісних змін у ставленні до дійсності й мистецтва як результат цілеспрямованих педагогічних впливів закладу дошкільної освіти, сім'ї та інших соціальних інститутів, що здійснюється через навчання, виховання й самовиховання. Уведення дитини до світу краси й гармонії є важливим завданням естетичного виховання. Як відомо, краса невіддільна від доброти, облагороджуючи життя, надихаючи людину у всіх її справах. Дорослий допомагає дитині знайти, відчутти і зрозуміти красу поезії, музики, живопису, а через мистецтво – глибше осягнути все її довкілля: природу, предмети, взаємини, а також працю, духовні надбання.

1.3. Зображувальна діяльність в освітньо-виховній роботі з дітьми дошкільного віку.

Формування світорозуміння дітлахів дошкільного віку, вироблення в дітей здібностей сприймати естетичні явища в оточуючому середовищі та мистецтві здійснюється не лише у ході сприйняття навколишнього середовища, а й у процесі виконання робіт із образотворчої діяльності у закладі дошкільної освіти. Українські вихователі та психологи відзначають, що факторами формування сприйняття естетичних явищ дітьми дошкільного віку є естетична чутливість малят дошкільного віку, тобто відчуття, бажання

та підвищена емоційна чуйність, що викликані особливостями даного вікового періоду.

Сутність, погляди, фактори та завдання естетичної вихованості постійно розглядалися в академічних розвідках, зокрема такими науковцями як: В. Бутенка, І. Зязюна, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Рудницької. Форми, методи та засоби естетичного виховання особистості під час занять зображувальною діяльністю досліджували Е. Белкіна, А. Богуш, Н. Бондаренко, Л. Косачова, В. Котляр, О. Красовська Т. Науменко, В. Пабат, та ін. Аспекти естетичного розвитку засобами різних видів мистецтва досліджували Б.Кабалевський, Б. Неменський, Є. Кв'ятковський, В. Сухомлинський, Л. Коваль, О. Рудницька, Г. Тарасенко, Г. Шевченко. Вплив мистецтва на дитину відзначали багато класиків педагогіки. Зокрема, Я. Коменський зауважив: «Більш ніж науками, потрібно займатися (з дітьми) мистецтвами». В свою чергу І. Песталоцці говорив: «Дорога до мистецтва є в той же час дорогою до людяності» [80].

Під час аналізу особливостей розвитку естетичного відношення дітей дошкільного віку, науковці зосереджуються на таких проблемах:

- розвиток самоконтролю дітей в зображувальній діяльності Т. Дронова [33];
- ігрові методи у навчанні дітей зображувальній діяльності Г. Григор'єва [25];
- ознайомлення дошкільників із творами живопису Р. Чумічова [82], тощо.

Як вважає Н. Сакуліна *зображувальна діяльність* виявляється в здатності дитини до зображення, тобто вміння правильно намалювати предмет, створити образ, який відображає ставлення до нього дитини [37]. Вище наведене свідчить про можливість висловлювання, що є ознакою креативних задатків в дитини. Провідна мета занять зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти в тому, щоб виробити і закріпити уміння та навички, необхідні у подальшій роботі: мистецтво слухати і

запам'ятовувати завдання, виконувати його в поставленій послідовності, дотримуватися часових рамок, здатність оцінити власні дії, визначити похибки та виправити їх, проектувати свою діяльність, здатність завершити свою роботу, зберігати в порядку робоче місце.

В результаті систематичного вивчення під керівництвом наставників дітлахи розвивають компетенції зображувальної діяльності, які дозволяють дитині працювати незалежно і самостійно. Розуміння дитиною факту, що вона здатна відтворити різноманітні предмети, відобразити сюжет казки тощо, надихає її, активізує бажання малювати, ліпити, співати, формує піднесений настрій.

Процес естетичного розвитку у закладі дошкільної освіти відбувається в комплексі всіх аспектів навчально-виховної роботи, що зумовлює багатоманітність форм її організації [29, с. 28], а саме:

1. ігри;
2. заняття;
3. виставки дитячих робіт (групові, персональні, колективні).
4. екскурсії;
5. свята і розваги;

У системі методів художньо-естетичного виховання науковці акцентують на наступних [29, с. 29]:

1. Методи формування естетичної свідомості (технології мотивації до емпатії, прийом розвитку емоційного відгуку на прекрасне, спосіб переконання).

2. Методи організації художньої діяльності (спосіб привчання, вправи у фактичних діях, зорієнтованих на запровадження естетичного підґрунтя в побут і дії дитини).

3. Методи мотивації та активізації художньої творчості (метод пошукових ситуацій, творчих завдань, проблемних ситуацій, методи, скеровані на творчість дітей, які спонукають їх до прояву креативності).

У відповідності до змісту навчально-виховної роботи художньо-естетичний розвиток дітей охоплює кілька освітніх галузей [41, с. 266]:

- художня творчість;
- читання художньої літератури;
- пізнання;
- музика.

Спрямована на формування ефективної практичної роботи дітей (малювання, ліплення, аплікація), дитячої творчості, втягування в образотворче мистецтво. Мета занять у цій освітній сфері – вироблення зацікавленості естетичної складової світу навколо нас і задоволення потреб дошкільників у самовираженні. Завдання:

- залучати вихованців до зображувальної діяльності;
- удосконалювати креативні дані та пізнавальну активність;
- покращувати активність дітей шляхом залучення до малювання, ліплення, аплікація, конструювання;
- розвивати навички колективної роботи;
- формувати культуру праці.

Для реалізації зазначених завдань художньо-естетичного розвитку в області «Художня творчість» необхідні наступні умови:

- естетичне середовище (іграшки, зовнішній вигляд людини, приміщення, міжособистісні відносини);
- насиченість побуту творами мистецтва;
- самостійна діяльність дітей;
- індивідуальний підхід до дітей.

Відносно питання класифікації видів зображувальної діяльності виділяють різні підходи. В. Космінська, підтримує традиційний підхід до класифікації видів і вважає, що в дошкільному навчальному закладі образотворча діяльність передбачає такі види, як малювання, ліплення, аплікація та конструювання. У Державному стандарті дошкільної освіти в Україні [30] зазначається, що художньо-практична образотворча робота

передбачає мистецтво характерних особливостей, специфіки, засобів образної виразності різноманітних варіантів образотворчої діяльності, серед яких виділяють: малювання, ліплення, аплікації; заняття з природним матеріалом. Основні види образотворчої діяльності представлено на рис. 1.1.

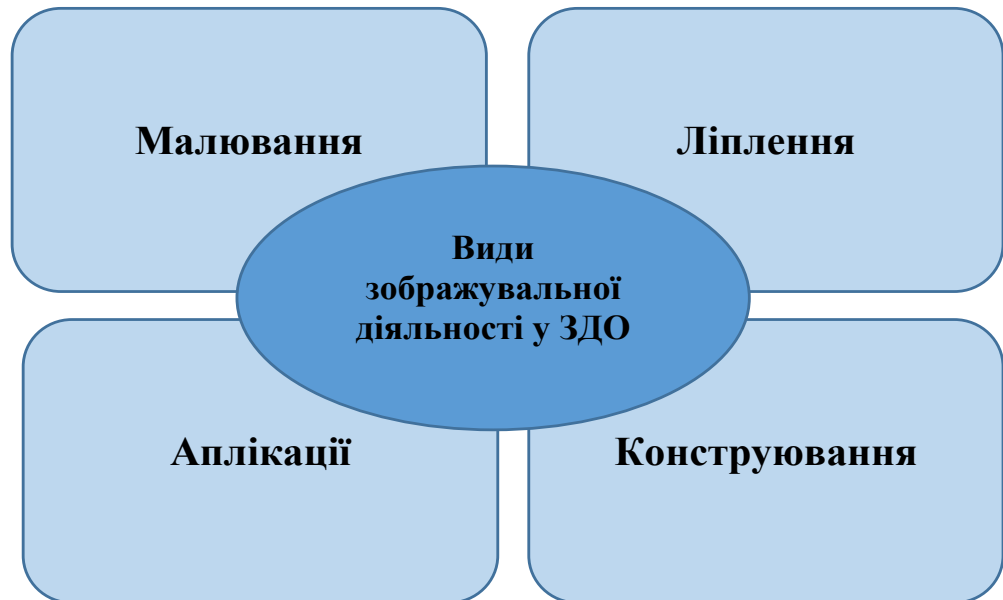

Рис. 1.1. Основні види зображувальної діяльності

Будь-який з різновидів зображувальної діяльності має свій потенціал і засоби для зображення речей і подій, які дозволяють відобразити реальність різноманітно і різнобічно. Вже у дошкільному віці захоплення малюка притягує робота з фарбами та створення ліній на папері. Малювання, яке являє собою складний засіб зображення – цікавий вид діяльності для дітей дошкільного віку. Перебіг образотворчої діяльності серйозно турбує дитину, активізує позитивні емоції, виявляючи величезний вплив на особистість дитини, сприяє формуванню уяви, пам'яті, мови, розвиває високоморальні властивості дитини. Малювання створює величезне місце для прояву їхньої творчої ініціативності [60, с. 220].

Відносно особливостей занять зображувальної діяльності у дошкільній установі зазначимо, що вони стартують у першій молодшій групі. Навчально-

методичне забезпечення розвитку естетичного сприйняття явищ дошкільнятами на заняттях образотворчої діяльності сконцентровано у навчально-виховних програмах для дітей у дошкільних навчальних закладах. Стосовно методичного забезпечення, для них характерним є те, що вміст навчально-виховного заняття зорієнтований на виховання естетичного смаку, вироблення навичок зображувальної діяльності в малюванні, ліпленні, аплікації; акцентується увага на захоплення в розвитку творчих можливостей дітей методом пошуку засобів виразності способом самостійної роботи.

Основоположним документом в межах даного питання є Базовий компонент дошкільної освіти [30]. Згідного якого відбувається становлення художньо-естетичної компетентності у дошкільників, що більшою мірою відображено в освітньому напрямі «Дитина у світі мистецтв». Він передбачає здатність дитини реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал з метою отримання бажаного результату творчої діяльності. Результатом сформованості художньо-естетичної компетентності у дошкільників є обізнаність дитини у різновидах мистецтва, ціннісне ставлення до мистецьких цінностей та бажання сприймати мистецтво.

Вона передбачає вироблення у дошкільника почуття краси у його різних проявах, ціннісних взаємовідносини відносно змісту предметного кола та кола мистецтва, формування креативних здібностей, вироблення простих трудових, науково-технічних та художньо-продуктивних навичок, самостійності, культури та безпеки праці. Зрештою вивчення дитиною різноманітних варіантів предметної та зображувальної діяльності складається емоційно-ціннісне звернення до течії та продуктів творчої діяльності, позитивне мотивування досягнень; можливість розумітися у різноманітності якостей предметів, усвідомлювати різні методи створення естетичних образів, цікавитися об'єктами, подіями та фігурами художньо-продуктивної діяльності, а також оволодіння навичками фактичної діяльності, культурою споживання.

В процесі роботи також було здійснено аналіз планів і програм за якими працюють заклади дошкільної освіти: «Малятко» [51], «Крок за кроком» [78], «Впевнений старт» [61], «Дитина» [31], «Дитина в дошкільні роки» [46], «Соняшник» [74], «Стежина» (за вальдорфською педагогікою) [21], «Я у Світі» [1], а саме їх розділів: «Образотворче мистецтво», «Чарівні фарби і талановиті пальчики» довели існування у них на пропозицію дошкільникам тем на формування показників естетичного сприйняття явищ на заняттях зображувальної діяльності, хоча в той же час показали недостатню зорієнтованість на значущість виконання систематичного комплексу занять щодо формування здібностей естетичного сприйняття явищ у житті та в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в установі дошкільної освіти. Оскільки, розв'язання даного питання базувалося тільки на ознайомленні із різними видами зображувальної діяльності.

Зазначимо, що у програмах розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку кожен розділ присвячений художньо-естетичному та творчому розвитку, активізується з раннього віку. Художньо-естетична частина презентована наступними варіантами роботи: прочитування та оповідання мистецьких творів, зображення та драматизація за змістом творів художньої літератури, музика, образотворча діяльність. Виконання завдань галузі «Креативний розвиток» гарантує формування креативних можливостей дітей, їх уяви, самостійності реалізації задуму, відшукування шляхів його реалізації. Щоб досягти бажаного результату передбачається залучення дітей дошкільного віку дошкільного закладу до різних варіантів роботи: інсценізація, драматизація з його творчим переосмисленням, виконання креативного наміру в зображувальній діяльності, виготовлення виробів з різноманітних матеріалів, етюди, пантоміми, пошуково-дослідницька активність в процесі ознайомлення з природними явищами. [8].

Як стверджують вчені, образне естетичне формування дітей на різноманітних вікових стадіях має свої особливості, що встановлюють специфіку освітньої системи та заходи зосереджені цьому напрямі. Властиві

дітям поставленої вікової групи значні уявлення, вміння, навички, що стосуються різних варіантів творчої діяльності, виявляються у сформованості необхідних компонентів художньо-естетичної компетентності, а саме:

- емоційно-чуттєве (позитивне чуттєве звернення до навколишнього суспільства та творів мистецтва);
- пізнавальної (уявлення про різноманітні варіанти мистецтва та його особливості і засоби виразності);
- практичної (оволодіння достатніми художніми, творчими вміннями, техніками виконання робіт);
- ціннісної (наявність особистих художніх уподобань, оцінок та проявів образного смаку);
- творчої (прояви ініціативності, самодостатності та креативності) [12, 11].

Є. Рибалко зазначав деякі риси, що характерні для розвитку художніх здібностей у дошкільників. Загальною властивістю для формування зображувальної діяльності автор відносить успішне володіння мовленнєвими здібностями. Наступною іншою умовою він виділяв сенсомоторний розвиток. Упорядник зазначає, що нерівномірність у розвитку мови і сенсомоторики є однією з важливих причин нерівномірності розвитку художніх здібностей у дошкільників. У роботах Є. Рибалка виразно простежується взаємозалежність мовної діяльності із зображувальною на генетичному рівні [5].

Вже науково доведено, що від 5 до 6 років діти створюють найбільшу кількість дитячих робіт (до 2000 малюнків) [31]. Можуть бути окремі предмети, сюжетні картинки, картинки до книг та життєвих подій. У дітей дошкільного віку виникає сюжетне уявлення і дитина добре знає, що вона хоче відобразити. Ось хоч, малюк може кілька разів перемальовувати свій малюнок, застосовуючи спеціалізовані мистецькі здібності і не відмовляється від власного задуму.

Тим не менш, навчання з зображувальної діяльності в дошкільному закладі стартують у першій меншій групі та зорієнтовані на формування у дітей зацікавленості до малювання, ліплення, до розкриття у них здібностей бачити красу в тому, що їх охоплює (картинки, іграшки). Навчання через мистецьку діяльність допомагають дитині вдосконалювати координацію і уяву, а також уникати стресу. Образотворча діяльність поєднує рухи роботи мозку, очей, рук. Також психологи відзначають вплив забарвлення на настрій і здоров'я дитини. Зображення – невербальна мова, з якої дитина повідомляє про себе. Під час художньої діяльності відбувається посилений пізнавальний розвиток. У дитини раннього віку вже формуються основні сенсорні поняття про колір, форму, величину предметів; розгортається дієдатність вдивлятися, вслухатися, розглядати предмети, явища, розрізняти у них загальне і відмінне, бути уважними. Малюк ініціює сприймання простої поведінки з матеріалом (треба брати олівець або пензлик), розвивається зорове сприйняття, незначною мірою м'язи рук, координація процесів. Значення зображувальної діяльності для розвитку дошкільників узагальнено на рис. 1.2.

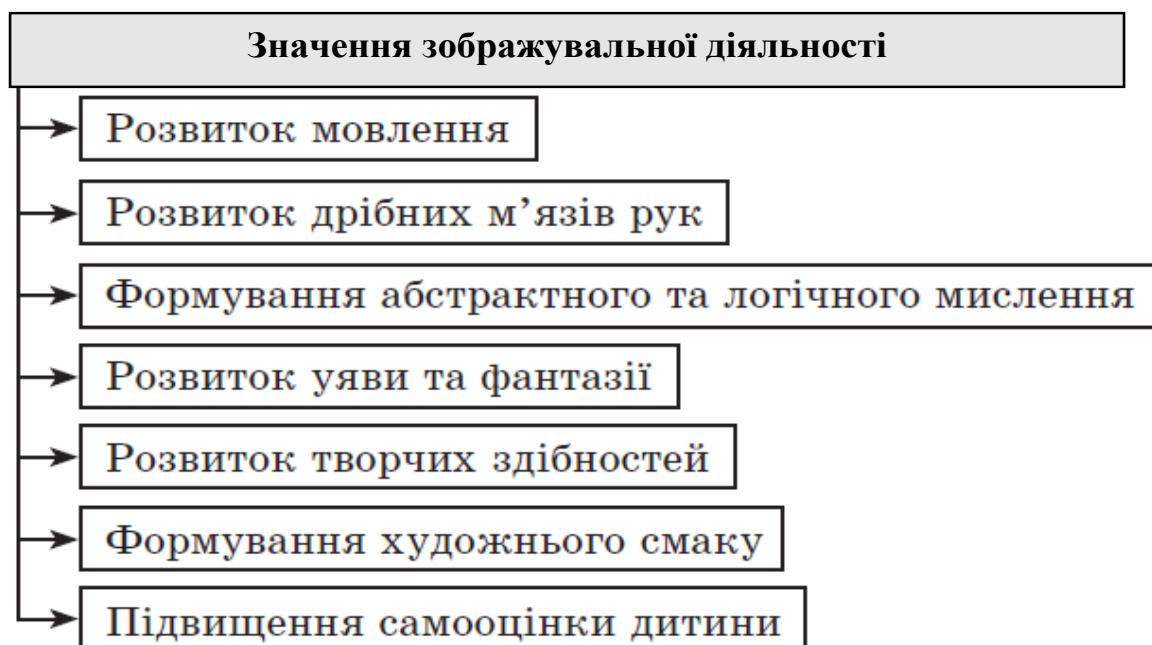

Рис. 1.2. Значення зображувальної діяльності для розвитку дошкільників

Отже, зображувальна діяльність в закладі дошкільної освіти є дієвою формою вивчення дітьми оточуючого світу, шляхом відображення об'єктів і явищ, формулювання власного ставлення до них. Констатовано, що найбільш продуктивно вивчення навколишньої реальності дошкільнятами відбувається в ході занять образотворчою діяльністю, де діти можуть відтворити об'єкти та події та висловлювати свою позицію відносно них. Розглядаючи вище викладене, розуміємо, що у дослідженні не вичерпано всіх аспектів вирішення проблеми. Багатообіцяючими напрямками подальших вивчень вважаємо дослідження змісту та схеми розвитку сприйняття естетичних явищ дошкільнятами в процесі занять зображувальною діяльністю.

Висновки до першого розділу

У першому розділі магістерської роботи проаналізовано теоретичні аспекти формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Охарактеризовано особливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. З'ясовано стан формування художньо-естетичної компетентності дошкільників у науковій літературі. Визначено роль зображувальної діяльності в освітньо-виховній роботі з дітьми дошкільного віку.

З'ясовано, що розвиток творчих здібностей дошкільників результативно відбуваються в таких умовах: забезпечення особистісно-орієнтованого характеру педагогічної взаємодопомоги; заохочення педагогічними методами до творчої самореалізації в ході ігрової діяльності, створення натхненно-схвального навчально-виховного середовища; поступовість підключення дошкільнят до творчої активності (інтерпретація, імпровізація); встановлення компонентів інтеграції мистецтв у навчально-виховний процес; дотримання принципів системності, домінантності та варіативності; використання досліджених форм, способів та засобів навчання; слідування схемі проведення заняття.

Констатовано, що естетичні якості особистості не є вродженими, але починають розвиватися з раннього віку в умовах соціального оточення і активного педагогічного керівництва. Як відомо, в процесі зображувальної діяльності відбувається поступове освоєння дітьми естетичної культури, формування естетичного сприйняття, а також уявлень, понять, суджень, інтересів, потреб почуттів, актуалізації художньої діяльності та творчих здібностей.

Встановлено, що формування художньо-естетичної компетентності дітей відбувається в різних видах художньо-естетичної діяльності: на заняттях з образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва, музики, хореографії; при ознайомленні з творами художньої літератури; при відвідуванні театру, музею; упродовж спілкування з природою тощо.

Визначено, що навчання зображувальної діяльності сприяє розвитку таких розумових операцій, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. В ході спостережень, при обстеженні об'єктів та їх складових перед зображенням дітей навчають акцентувати фігуру речей та їх частин, величину та розміщення деталей на предметі, колір. Відтворення різноманітних за формою об'єктів зумовлює їх зіставлення та визначення відмінних рис. Системно діти навчаються зіставляти предмети, події і виділяти у них загальне і відмінне, групувати об'єкти за ознаками подібності.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗДАТНОСТІ СПРИЙМАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЯВИЩ НА ЗАНЯТТЯХ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Стан сформованості у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві.

Експериментальна робота відносно аспектів формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти була проведена протягом 2021 року на базі закладу дошкільної освіти № 17 Рівненської міської ради.

В результаті дослідження нами проведена робота відносно визначення рівня здатності сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. В процес дослідження задіяно 32 дітей дошкільного віку. Експериментальну групу (ЕГ) склали 16 дошкільників. Контрольна група (КГ) також сформована із 16 дітей. В експериментальний процес залучено 32 батьків.

Експериментальна робота проводилася у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Констатувальний експеримент проведено у два етапи.

Мета 1 етапу–виявити початковий рівень здатності сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності.

Мета 2 етапу–виявити рівень задіяності батьків в процес сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності.

Рівень здатності до сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності виявлявся на підставі застосування *емпіричних* методів дослідження: спостереження за процесом сприймання естетичних явищ дошкільниками, вивчення продуктів дитячої художньої творчості з метою виявлення характеру їхнього ставлення до мистецтва; метод незалежних характеристик для збору інформації з різних джерел про дітей; опитування та анкетування з метою виявлення готовності батьків дошкільників до співпраці у роботі за напрямом досліджуваної проблеми; педагогічний експеримент. Використано також, *інтерпретаційно-описові* методи: узагальнення та порівняльний аналіз експериментальних даних для встановлення правомірності отриманих висновків; кількісний та якісний аналіз отриманих емпіричних даних для з'ясування можливостей для впровадження методик з формування здатності естетичного сприймання естетичних явищ дітьми дошкільного віку.

У процесі 1 етапу констатувального експерименту були використані наступні діагностичні методики:

- тест “Викресли зайве” (В. Захарова) [57];
- тест на розуміння особливостей засобів виразності образотворчих видів мистецтва «Який кіт?»;
- методика О. Дьяченка «Домалюй фігури» [70];
- методики "Пейзаж" (Е. Торшилова, Т. Морозова) [57]
- «Намалюй найкрасивіше і саме некрасиве» (В. Мухіна) [54];
- Проблемно-творча ситуація «Розмалюй персонажів» автором якої є А. Мелік-Пашаєв [53].
- анкета «Рівень включення батьків у формування здатності сприймання дошкільниками естетичних явищ».

Найголовніше питання формування естетичного сприймання явищ у житті і мистецтві дітей дошкільного віку відбивається в науково-дослідній і практичній діяльності Н. Ветлугіної. Вона всебічно вивчала зазначену

проблему декоративно-ужиткового мистецтва, розробляла зміст, форми, засоби і методи роботи та у книзі «Система естетичного виховання в дитячому саду» [15] широко і з різних сторін розглядала важливі питання щодо змісту і методів формування естетичного ставлення до мистецтва у дітей на заняттях і в повсякденному житті. Авторка доводила, що процес формування естетичного ставлення здійснюється на основі сенсорного розвитку дитини, розвитку в ній здібностей співпереживання, зіставлення, порівняння явищ, що вивчаються [15]. Вчена переконливо пов'язувала процес формування естетичного сприймання явищ у житті і мистецтві дитини-дошкільника з необхідністю формування окремих якостей її особистості, способів необхідних їй дій. Провідним компонентом процесу формування естетичного ставлення вона вважала естетичні емоції, інтереси як складові спрямованості особистості [15].

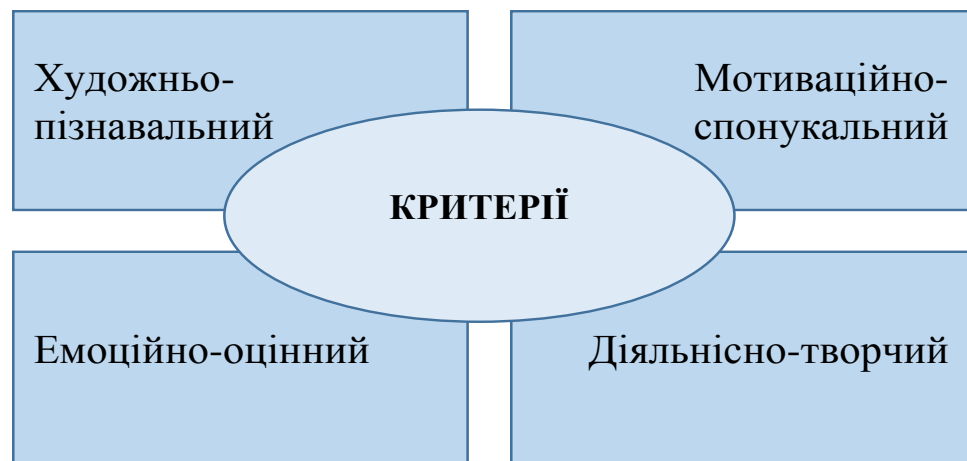
Аналіз наукових праць В. Мясіщева показав, що естетичне сприймання – це вироблена людством у процесі історичного розвитку суспільна форма оцінки і взаємодії; з об'єктами та явищами навколишнього світу, яка має суб'єктно-індивідуальні характеристики прояву та в основі якої лежить сукупність певних складових компонентів естетичного ставлення, а саме: емоційний, поведінковий, пізнавальний, оцінювальний, діяльнісний [54].

Актуальними у контексті досліджуваної проблеми є праці В. Відгофа, який у вивченні природи естетичних почуттів у структурі естетичної свідомості виділяє три структурних компоненти естетичного сприймання навколишньої дійсності: перша полягає в емоційно-естетичній оцінці; друга – емоційно-естетична рефлексія над задоволеною (незадоволеною) естетичною потребою, яка стала (не стала) для суб'єкта естетично ціннісною; третя – емоційно-ціннісна естетична реакція, в процесі якої відбувається перехід естетичного переживання у сферу емоційно-естетичного настрою, який має мобілізуючий вплив на естетичну діяльність [17, с. 56].

Ґрунтуючись на вище зазначені наукові дослідження нами визначено критерії та показники, які дозволяють визначити рівень здатності

сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти, що представлено на рис. 2.1.

На думку вчених А. Барабанщикова і Д. Грінчишина є те, що критерій визначають як мірило, за яким здійснюється оцінка. Барабанщиків умов призначає як справедливе показання чогось; як мірило чи правило, яким слід користуватися під час діагностування [4, с.12]. Д. Грінчишин під критерієм розуміє ознаку визначення, оцінки предмета, явища; ознака, що є основою систематизації [26]. На думку Левчук, критерій – базис оцінки, визначення кваліфікації чогось; якість істинності, ймовірності гуманних знань, їх співвідношення об'єктивної дійсності, ознака або комплекс ознак [48, с. 588]

Рис. 2.1. Критерії здатності сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності

Критерії складаються з відповідних показників, що визначають комплекс завдань дослідження. Отже, застосування критеріїв продуктивне за умови, що його склад визначається за допомогою відповідних показників. Тому, на основі визначених критеріїв було схарактеризовано змістовний аспект діагностики здатності сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти, який представлений в таблиці 2. 1.

Таблиця 2.1

**Діагностичний інструментарій здатності сприймання дошкільниками
естетичних явищ**

Критерії	Показники	Методики дослідження
<i>Мотиваційно-спонукальний</i>	<ul style="list-style-type: none"> – прагнення до естетичного перетворення навколишнього світу; – інтерес до зображувальної діяльності, як засобу відображення навколишнього світу; – емоційне ставлення до змісту діяльності. 	Бесіда з дітьми «Які заняття тобі найбільше подобаються і чому?» Методика «Домалой фігури» (О. Дяченка) [70]
<i>Художньо-пізнавальний</i>	<ul style="list-style-type: none"> – знання про оточуюче середовище, як можливий зміст витворів мистецтва; – мистецькі знання про художників, матеріали, виразні засоби, їхні можливості; – уявлення про засоби, форми віддзеркалення знань у різних видах образотворчої діяльності, а саме графіка, пластика, аплікація тощо; 	Візуальний тест «Викресли зайве» (В. П. Захарова) [57]; Тест на розуміння особливостей засобів виразності образотворчих видів мистецтва «Який кіт?»
<i>Емоційно-оцінний</i>	<ul style="list-style-type: none"> – прояв мимовільної емоційної реакції під час сприйняття естетичного в житті та мистецтві; – адекватність емоційних реакцій змісту та характеру явищ, які спостерігаються в житті, чи у творах мистецтва; – здатність відчувати настрій людей, співпереживати; – оцінювання результатів власної діяльності. 	Методика "Пейзаж" (Е.М. Торшилова, Т.В. Морозова) [57]; Педагогічне спостереження під час екскурсії
<i>Діяльнісно-творчий</i>	<ul style="list-style-type: none"> – прояв художньо-творчих здібностей в естетичній діяльності: швидкість орієнтування, кмітливості, винахідливості, самостійності, оригінальності, ініціативності; – вміння виділяти яскраві ознаки предметів і переводити їх на мову графічного, пластичного зображення 	Виконання ситуативних завдань: «Намалой найкрасивіше і саме некрасиве» (В.С.Мухіна) [54]; «Розмалой персонажів»автором якої є А.А. Мелік-Пашаєв [53]
Робота з батьками		
<p align="center"><i>Рівень участі сім'ї у становленні здатності сприймання дошкільниками естетичних явищ:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -підтримка інтересів дитини займатися зображувальною діяльністю; -участь у виставках, конкурсах на базі дошкільного навчального закладу; -відвідування майстер-класів із зображувальної діяльності; -участь в спільних дитячо-батьківських конкурсах з зображувальної діяльності. 		Анкета «Результативність включення батьків у формування здатності сприймання дошкільниками естетичних явищ».

Виявлення критеріїв та показників формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти сприяло виділенню трьох рівнів сформованості досліджуваного феномену, а саме: формальний (низький), частково-продуктивний (середній), продуктивний (високий).

Перший критерій дослідження формування зацікавленості до естетичного сприймання явищ на заняттях зображувальної діяльності – це **мотиваційно-спонукальний**. Мотивацією пояснюється вибір між різними можливими діями, інтенсивністю і завзятістю у здійсненні вибраної дії та досягненні результатів [81, с. 33]. Дж. Сильвія розглядає інтереси як особливі внутрішні мотиви, які сприяють формуванню довгострокових цілей, розвиваючи знання і навички особистості [86]. Підставою для естетичного сприймання навколишнього світу та мистецтва є мотиви, потреби, прагнення та інтерес. Спонукування до дій завжди виходить із потреб. Потреба як внутрішній психічний стан регулюють поведінку особистості, визначають спрямованість мислення, почуттів та виступає джерелом активності дошкільників.

У нашому дослідженні ми виділяємо естетичне сприймання, яке визначається як необхідність у спілкуванні з естетично цінними об'єктами та явищами, здатне викликати естетичні переживання. З метою визначення рівня даного критерію нами було проведено бесіду з дошкільниками на тему «Які заняття тобі найбільше подобаються і чому?» та методику «Домалой фігури» (О. Дяченко) [57], яка детально охарактеризована у Додатку В.

Щоб діти старшого дошкільного віку при проведенні досліджень відчували себе спокійно, вільно, невимушено, нами було проведено бесіду на тему: «Які заняття тобі найбільше подобаються і чому?» У ході бесіди, яка була наповнена атмосферою дружби і довіри, було з'ясовано, якою навчальною діяльністю люблять займатися діти. Так, зокрема у ході бесіди було виявлено бажання більшості дітей займатися діяльністю художнього

спрямування. Дітям було додатково запропоновано відповісти на пункти анкети, яка дала їм змогу віддати перевагу тому виду діяльності, який був найбільше до вподоби.

Аналіз результатів бесіди засвідчив, що бажання малювати має більшість респондентів 60,0 % досліджуваних, музикою –10,0 % опитаних, бажаних займатись аплікацією становило 16,0 % учасників тестування, ліпленням – 12,0 % дошкільників, що брали участь у тестуванні. Цей факт можливо пояснити доступністю засобів та результатів запропонованої дітям діяльності.

Метою діагностики дошкільників за методикою «Домалой фігури» було виявити рівень наявності мотиваційно-спонукального бажання дітей дошкільного віку до малювання, наявність прагнення виконувати творче завдання, емоційне ставлення до змісту діяльності. В процесі роботи за даною діагностичною методикою були виділені три рівні мотиваційно-спонукального бажання дітей: формальний, частково-продуктивний і продуктивний. Зокрема, формальному рівню характерні відсутність інтересу до зображувальної діяльності у дитини, не хоче виконувати творче завдання; частково-продуктивний рівень це коли бажання до зображувальної діяльності проявляється епізодично; при продуктивному рівні, дитина проявляє інтерес до виконання завдання, йому подобається зображати те, що пропонують педагоги.

Узагальнені показники за мотиваційно-спонукального критерії рівня сформованості у дошкільників сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у ЗДО представлено у таблиці 2.2.

Діагностика рівня розвитку мотиваційно-спонукального критерію показала, що в експериментальній групі продуктивний (високий) рівень склав 2 дітей, тобто 12,0 %, в контрольній групі продуктивний рівень виявлено у 3 дошкільників, що становить 19,0 %. Відносно частково-продуктивного (середнього) рівня, він встановлений у 7 (44,0 %) дітей обох досліджуваних

груп. Формальний (низький) рівень розвитку показало 8 (50,0 %) дітей з ЕГ і 6 (38,0 %) дітей з КГ.

За результатами дослідження мотиваційно-спонукального критерію встановлено перевагу низького рівня у дошкільників, що свідчить про негативне ставлення дітей до поставленої творчої задачі, концентрування дитини не на суті завдання, а на ситуації експерименту. Отже, підсумки тестування свідчать про необхідність роботи з розвитку показників даного критерію.

Таблиця 2.2.

Рівні розвитку мотиваційно-спонукального критерію сприймання естетичних явищ дошкільниками в контрольній і експериментальній групах на констатувальному етапі експерименту (%)

Мотиваційно-спонукальний критерій			
Групи	Рівні		
	Продуктивний	Частково-продуктивний	Формальний
Контрольна група	18,0	44,0	38,0
Експериментальна група	12,0	44,0	44,0
Узагальнений показник	15,0	44,0	41,0

Більш детально розглянемо дослідження *художньо-пізнавального* критерію, який передбачає уміння аналізувати явища та об'єкти навколишнього світу та висловлювати судження щодо них з естетичних позицій, з застосуванням мистецьких термінів.

В межах дослідження вище зазначеного критерію нами було використано тест “Викресли зайве” (В. Захарова) [57], картка тесту наведена у додатку Д. В процесі роботи за даною діагностичною методикою були виділені три рівні.

Продуктивний рівень показника уявлення про види образотворчого мистецтва, як засоби відображення навколишнього середовища – діти дошкільного віку вільно орієнтується у інструментах та матеріалах щодо зображувальної діяльності (7–8 правильних відповідей відповідають – 3 балам).

Частково-продуктивний рівень показника уявлення про види образотворчого мистецтва, як засоби відображення навколишнього середовища – дошкільник має посередні уявлення про у інструменти та матеріали (6-5 правильних відповідей відповідають – 2 балам).

Формальний рівень уявлення про види образотворчого мистецтва, як засоби відображення навколишнього середовища – дитина має обмежені уявлення про інструменти та матеріали (4-0 правильних відповідей відповідають – 1 балу).

Відповідно художньо-пізнавальному критерію було також проведено тест на розуміння особливостей засобів виразності видів зображувальної діяльності «Який кіт?», інструкція щодо виконання якого подана у додатку Е.

Зокрема, дошкільникам було запропоновано визначити особливості засобів виразності образотворчих видів мистецтва. *Продуктивний* рівень показника розуміння особливостей засобів виразності образотворчих видів мистецтва – дошкільник розуміє особливості засобів виразності образотворчих видів мистецтва (3 бали). *Частково-продуктивний* рівень показника розуміння особливостей засобів виразності образотворчих видів мистецтва – дитина частково орієнтується в засобах виразності образотворчих видів мистецтва (2 бали). *Формальний* рівень розуміння особливостей засобів виразності образотворчих видів мистецтва – дошкільник слабо орієнтується в засобах виразності зображувальних видів діяльності (1 бал).

Узагальнені рівневі характеристики показників за художньо-пізнавальним критерієм представлені у таблиці 2.3.

Аналіз результатів тестування за художньо-пізнавальним критерієм показав, що в експериментальній групі формальний рівень сформованості

даного становить 8 дітей, це 50,0 %, а в контрольній групі показник даного рівня є дещо вищим і становить 9 дошкільників, що дорівнює 56,5 %. Частково-продуктивний рівень сформованості понять про засоби зображувальної діяльності в ЕГ становить також 50,0 % дітей, в КГ – 5 дошкільників, тобто 31,5 % групи. Продуктивний рівень у представників експериментальної групи відсутній, а у контрольній групі цей показник дорівнює 12 %, що складає двоє представників. Хоча більшість досліджуваних дітей розуміють і відгукуються на різні прояви естетичної привабливості предметів, але самостійний пошук інформації з художніх питань і оновлюваність художніх знань на низькому рівні. Це свідчить про необхідність здійснення цілеспрямованої роботи.

Таблиця 2.3.

Рівні розвитку художньо-пізнавального критерію сприймання естетичних явищ дошкільниками в контрольній і експериментальній групах на констатувальному етапі експерименту (%)

Художньо-пізнавальний критерій			
Групи	Рівні		
	Продуктивний	Частково-продуктивний	Формальний
Контрольна група	12,0	31,5	56,5
Експериментальна група	0	50,0	50,0
Узагальнений показник	6	40,75	53,25

Діагностика рівня сприймання естетичних явищ дошкільниками відносно *емоційно-оцінного критерію* проводилася шляхом використання діагностичної методики "Пейзаж" (Е. Торшилова, Т. Морозова) [57] та педагогічного спостереження під час екскурсії.

Мета: виявлення здатності сприйняття виразності зовнішньої форми на основі твору мистецтва, оцінювати художню композицію, домінуючий настрій твору, виражати власне ставлення до картини.

Інструкція виконання: Дитині демонструється репродукція твору пейзажного живопису, пропонується уважно подивитися на неї та визначити настрій твору.

Для оцінки результатів методики використовуються такі *показники:* сприйняття виразності пейзажу; мотивація вибору; вияв емоцій.

Обробка та аналіз результатів.

1) Дитина адекватно сприймає виразність пейзажу, чітко визначає загальне емоційне тло, настрій твору, обґрунтовує відповідь, відповідає самостійно. Без труднощів відповідають питанням, чому сподобалася картина, висловлюють особисті асоціації, яскрава мова, міміка. - 3 бали;

2) Важко визначити настрій, емоційне тло твору, але відповідає з підказкою дорослого. Пояснює, чому сподобався твір, розповідають які асоціації, настрій викликала картина, але не виявляє особливого бажання поділитися враженнями, міміка та мова емоційно не забарвлені. - 2 бали;

3) Невірно визначає настрій, не відчуває емоційної виразності пейзажу, не може це зробити і після підказки. Вибір картини, що сподобалася, не мотивує або обмежується визначеннями "красива", "яскрава", "весела" - 1 бал.

Відносно екскурсі для учасників експерименту, відзначимо, що вона проведена у закладі дошкільної освіти, а саме у театральній, бібліотечній та виставково-музейній зонах закладу. Були сформовані невеликі групи, щоб мати можливість вести потрібні записи, на основі яких робили підсумок про здатність сприймання естетичних явищ за емоційно-оцінним критерієм. Зокрема, акцентували увагу на: рівні зацікавлення дошкільників до нових об'єктів; бажанні здобути додаткову інформацію про предмети торкнутися чи потримати їх; вираженні емоцій на побачене.

Проведення індивідуальних бесід з дітьми відносно екскурсії, засвідчили що переважна кількість- 58,0 % дошкільнят емоційно реагують на побачене, виявляють почуття радості, зацікавленості, бажання розповісти про побачене і описати в деталях. Задоволення від побаченого та бажання розповісти свої враження одноліткам виявили більше 62,5 % дітей. Повторно розглянути предмети виявили бажання 44,0 % учасників експерименту.

Результати рівнів досліджуваних показників за емоційно-оцінним критерієм узагальнено нами у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Рівні розвитку емоційно-оцінного критерію сприймання естетичних явищ дошкільниками в контрольній і експериментальній групах на констатувальному етапі експерименту (%)

Емоційно-оцінний критерій			
Групи	Рівні		
	Продуктивний	Частково-продуктивний	Формальний
Контрольна група	12,0	44,0	44,0
Експериментальна група	6,3	37,0	56,7
Узагальнений показник	9,2	40,5	50,3

Показники діагностики рівня ставлення дошкільнят до мистецьких надбань, прекрасного в оточуючому середовищі та емоційні відгуки в результаті сприймання естетичних явищ засвідчили, що в експериментальній групі домінує формальний рівень сформованості даного критерію, що становить 56,7 % дітей, у контрольній групі цей рівень спостерігається у 44,0 % дошкільників. Частково-продуктивний рівень за емоційно-оцінним критерієм продемонстрували 40,5 % учасників експерименту. Продуктивний рівень засвідчили 12,0 % учасників контрольної групи, та 6,3 % експериментальної групи.

Діагностика рівня сприймання естетичних явищ дошкільниками відносно *діяльнісно-творчого критерію* заключалася у виконанні низки ситуативних завдань, які спрямовані на прояв креативності та творчості дітей у практичній діяльності.

Завдання 1. «Покажи свої уміння».

Суть проведення: В окремому приміщенні обладнується місце для індивідуальних занять із дітьми. На столі вільно розміщуються різні художні матеріали та інструменти для вільного вибору їх дітьми під час діагностики: фарби гуаш, пензлики трьох розмірів, фломастери, кольорові олівці, пластилін (12 кольорів), стеки (5 видів), кольоровий папір (у наборах), ножиці, клей, дощечка для ліплення, клейонка, серветки паперові та матер'яні, папір білий трьох форматів (великого, середнього та маленького). Діти запрошуються індивідуально, розглядають матеріали та інструменти.

У невимушеній ігровій формі дитині пропонується назвати все, що вона бачить (при цьому фіксується загальне орієнтування дитини в художніх матеріалах), і вибрати, чим би вона хотіла займатися (що б хотіла робити) – малювати, ліпити, вирізати. Пропонується також вибрати матеріали для реалізації свого задуму.

Під час діагностики фіксуються: вибір дитини; зовнішні прояви його реакції на ситуацію; послідовність розвитку задуму; поєднання видів діяльності; коментарі щодо ходу дій; ігровий та мовний розвиток художнього образу.

Завдання 2. Проблемно-творча ситуація «Розмалюй персонажів» автором якої є А. Мелік-Пашаєв [53]

Дошкільникам пропонувалися два малюнки, одного і того ж персонажа, що передають графічним способом сумний, веселий, задумливий або злий настрій. На початку дітей просили визначити їх настрої, потім потрібно було домалювати малюнок. Дані малюнки діти розмальовують, використовуючи будь-які зручним для них, але одним і тим самим у двох випадках набором матеріалів.

Малюнки аналізувалися за такими параметрами: контраст оцінного настрою за допомогою кольору; включення, якихось нейтральних деталей оточення, аксесуарів персонажа.

Характеристика рівнів естетичної значущості та завершеності творчої роботи з даної методики:

Низький рівень, характеризується втіленням у малюнку двох персонажів практично не відрізняються, у всякому разі, їх достатньо легко сплутати.

Середній рівень. Диференціюється колірний образ деяких частин двох зображуваних предметів; насамперед самих персонажів, які отримали ясну оцінку характеристику дорослих у час роз'яснення завдання. Розрізняється колірна гама частин тіла двох зображених персонажів.

Високий рівень. Розрізняється колірний образ двох малюнків загалом, у тому числі і всіх нейтральних деталей зображення.

Завдання 3. Завдання «Намалюй найкрасивіше і саме некрасиве» (В. Мухіна) [54].

Суть завдання: дітям пропонувалося намалювати найкрасивіше в природі і найнекрасивіше в природі (на їхню думку), тим самим звужуючи спектр зображуваних об'єктів і виявляючи уподобання, уявлення дітей про красу в навколишньому середовищі. Після виконання дітьми завдання, їм пропонується пояснити, що намальоване і чому намальоване можна вважати красивим або некрасивим.

Аналіз дитячих робіт здійснюється згідно з наступними параметрами творчих проявів у малюнку: відповідність завданню; наявність мотивації до виконання запропонованого завдання; оригінальність об'єкта зображення, композиції; використання виразного кольору для створення образів.

Згодом аналіз таких дитячих малюнків показав, що уявлення дітей про «красу» досить одноманітні і нечисленні. «Краса» нерідко пов'язується із зображеннями квітки, веселки, принцеси, машинки, квітучого луку, декоративного узору, новорічної ялинки і тому подібного. Пояснення дітьми задуму (концептуальність, аргументованість) носило здебільшого характер:

«Подобається тому, що так красиво, коли скрізь квіти», «Ялинка красива, її наряджають на Новий рік».

Узагальнені результати за діяльнісно-творчим критерієм представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Рівні розвитку діяльнісно-творчого критерію сприймання естетичних явищ дошкільниками в контрольній і експериментальній групах на констатувальному етапі експерименту (%)

Діяльнісно-творчий критерій			
Групи	Рівні		
	Продуктивний	Частково-продуктивний	Формальний
Контрольна група	25,0	37,5	37,5
Експериментальна група	19,0	50,0	31,0
Узагальнений показник	22	43,75	34,25

Результати діагностики за показником втілення творчого задуму в зображувальній діяльності продемонстрували: продуктивний рівень – 3 особи експериментальної групи та 4-контрольної групи; частково-продуктивний рівень – 8 дітей ЕГ і 6 дітей КГ. Формальний рівень – 11 учасників тестування, а саме 6 осіб контрольної групи та 5 дошкільнят експериментальної групи.

Більшість дітей виявили високий інтерес до завдань. Хоча роботи не відрізнялися оригінальністю, деякі діти все ж таки спробували використати кілька матеріалів під час виконання третього завдання. Наприклад, Олег С. спробував виконати аплікацію літака з кольорового паперу та доповнити образ, використовуючи кольорові олівці. Олександр Я. не виявив виняткових творчих здібностей, проте при малюванні жваво коментував процес, на аркуші одnogрупника розігрався цілий детектив, у якому батьки хлопчика

відважно билися з ворогами. Аналіз малюнків другого завдання дозволив зробити висновки, що більшість дітей пов'язують поняття «красиве» з конкретними одиночними об'єктами, орієнтуючись, перш за все, на їх зовнішні, яскраві, чуттєві ознаки.

Узагальнені результати дослідження рівнів сприймання естетичних явищ дітьми дошкільного віку, за критеріями в межах нашого дослідження, визначено шляхом середнього арифметичного. Результати сформованості здатності сприймання естетичних явищ на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти за художньо-пізнавальним, мотиваційно-спонукальним, діяльнісно-творчим та емоційно-оцінним критеріями представлено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Узагальнені результати рівня сформованості сприймання естетичних явищ дошкільниками на констатувальному етапі експерименту за означеними критеріями (у %)

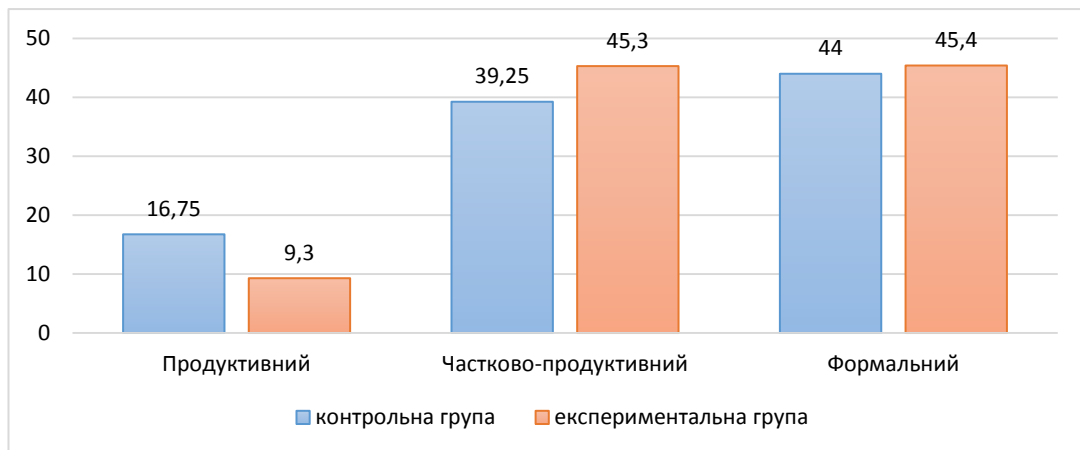
Група	Художньо-пізнавальний			Мотиваційно-спонукальний			Діяльнісно-творчий			Емоційно-оцінний		
	Продуктивний рівень	Частково-продуктивн. рівень	Формальний рівень	Продуктивний рівень	Частково-продуктивн. рівень	Формальний рівень	Продуктивний рівень	Частково-продуктивн. рівень	Формальний рівень	Продуктивний рівень	Частково-продуктивн. Рівень	Формальний рівень
ЕГ	0	50	50	12	44	44	19	50	31	6,3	37	56,7
КГ	12	31,5	56,5	18	44	38	25	37,5	37,5	12	44	44

Як свідчать дані з даних таблиці, діти експериментальної групи виявили дещо нижчий рівень здатності сприймання естетичних явищ порівняно із представниками контрольної групи. Показники рівнів сформованості

здатності до сприймання естетичних явищ дошкільниками представлено на рисунку 2.2.

Проведемо порівняльний аналіз рівневих показників здатності естетичного сприймання дошкільників. Обстеження дітей на етапі констатуючого експерименту показало, що у старших дошкільнят контрольної та експериментальної груп формальний рівень розвитку естетичних почуттів становив 44,0 % та 45,4 % відповідно. Діти цього рівня не відчували емоційної виразності пейзажу, ускладнювалися у зображенні на задану тему, розповідали про намальоване неохоче, використовували нескладні композиції, один-два кольори, малювали недбало.

Рис. 2.2. Результати сформованості здатності естетичного сприймання дошкільниками (констатувальний експеримент)

На частково-продуктивному рівні сформованості естетичного сприймання виявилось 39,25 % дітей контрольної групи та 45,3 % дітей експериментальної. Ці діти утруднялися при передачі естетичної характеристики зображуваного, але справлялися з підказкою педагога; емоційно-особистісне ставлення висловлювали слабо; недостатньо пояснювали вибір відповідного змісту; в повному обсязі діти давали назву малюнку, а розповідь зміст виконаного малюнка зводиться до перерахунку зображеного, композиції не відрізнялися оригінальністю.

Продуктивний рівень розвитку естетичних почуттів продемонстрували 16,75 % та 9,3 % дітей у контрольній та експериментальній групах відповідно. Ці діти адекватно сприймали виразність пейзажу, чітко визначали загальне емоційне тло, настрої твору, мотивували свою відповідь. Без труднощів відповідали питанням, чому сподобалася картина, висловлювали особисті асоціації.

Отже, на підставі отриманих даних, можна судити, що діти в обох групах знаходяться приблизно на однаковому рівні розвитку. В результаті проведення констатувального експерименту відносно формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти нами виділено та охарактеризовано три рівні сприймання естетичних явищ дошкільниками, зокрема. Більш детальна характеристика їх показників наведена у таблиці додатку А.

На етапі роботи з батьківським колективом нами розроблена анкета, що представлена у додатку Б. Мета анкетування батьків полягала у тому щоб отримати інформацію відносно формування здатності дошкільників сприймання естетичних явищ в сім'ї. Запитання анкети та відсотковий аналіз результатів опитування представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз результатів анкетування батьків дошкільників

№	Запитання	Результати опитування (%)
1.	<i>Чи проявляє Ваша дитина інтерес до зображувальної діяльності?</i>	38,0
2.	<i>Ваша дитина під час малювання фарбами, звертає увагу на кольори, порівнює їх, підбирає за власним уподобанням? Чи є улюблені кольори у Вашої дитини?</i>	44,0
3.	<i>Чи відвідуєте разом з Вашою дитиною музеї, картинні галереї, художні виставки? Як часто Ви це робите?</i>	18,0
4.	<i>Чи є у вас вдома куточок творчості для дітей? Чи займаєтеся Ви разом з дитиною малюванням, ліпленням, аплікацією, конструюванням?</i>	50,0
5.	<i>Чи звертаєте ви увагу дитини на естетичні явища у житті і в мистецтві?</i>	18,0

6.	<i>Чи є у Вас потреба в підвищенні власних знань про естетичне сприймання дитини дошкільного віку?</i>	31,5
----	--	------

За результатами опитування встановлено, що лише 7 батьків, що становить 38,0 % опитаних, відмічають прояв бажання у дитини займатися зображувальною діяльністю. Дуже мала кількість учасників тестування дала ствердну відповідь відносно відвідування мистецьких закладів, лише 18,0 % батьків, при цьому вони відзначили, що діти проявляли свою зацікавленість творами мистецтва, хочуть доторкнутися до об'єкту і відчуті на дотик фактуру матеріалу. Радує те, що у половини опитаних, 50,0 % є умови для дитини для занять зображувальною діяльністю та вони підтримують у своїх чад дану ініціативу.

Отже, результати констатувального експерименту засвідчили про необхідність розробки організаційної моделі та відповідної методики формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти.

2.2. Методика формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності.

Знання теоретичного характеру виділяють за такими ознаками, як узагальнення та абстрактність. Проте, теоретичні знання вирізняються такою рисою як системність. У випадку модифікації будь-якого елемента відбувається зміна всього комплексу. Відносно методів теоретичного рівня оволодіння знаннями, науковцями виділено метод моделювання. Тому, нами аргументовано, розроблено та апробовано модель формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти, яка представлена на рис. 2.3.

Згідно глосарію із філософії під педагогічною моделлю розуміємо створену чи обрану дослідником систему, що відтворює задля досягнення цілей пізнання показники (компоненти, елементи, характеристики, параметри) досліджуваного предмета і внаслідок цього що з ним відбувається у такому співвідношенні, шляхом отримання відомостей про цей предмет і дає інформацію, яка перетворюється на дані про предмет експерименту і допускає дослідну апробацію [79].

В свою чергу Островерхова Н. трактує моделювання як творчий цілеспрямований процес конструктивно-проектної, аналітико-синтетичної діяльності з метою відображення об'єкта чи системи в загальному або його окремих компонентів, яким визначається функціональна спрямованість об'єкта, забезпечується стабільність його існування й формування, що реалізується на наукових засадах системного підходу й теорії моделювання з урахуванням закономірностей та особливостей функціонування конкретного об'єкта [62, с. 28 – 34].

Розробка моделі формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти була здійснена базуючись на науково-методичні напрацювання В. Алексєєвої (значення зображувальної діяльності в процесі розвитку естетичного ставлення особистості до навколишньої дійсності) [2], М. Вовчик-Блакитної (поступовість розвитку у дошкільників естетичних оцінок) [19], Н. Сакуліна (значущості мистецтва в естетичному вихованні дошкільників) [72], та інших.

Модель формування здатності дошкільників до сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності представлена як система, компонентами якої є функціонально пов'язані між собою структурні елементи, які забезпечують результативність формування естетичного сприймання дітей дошкільного віку.

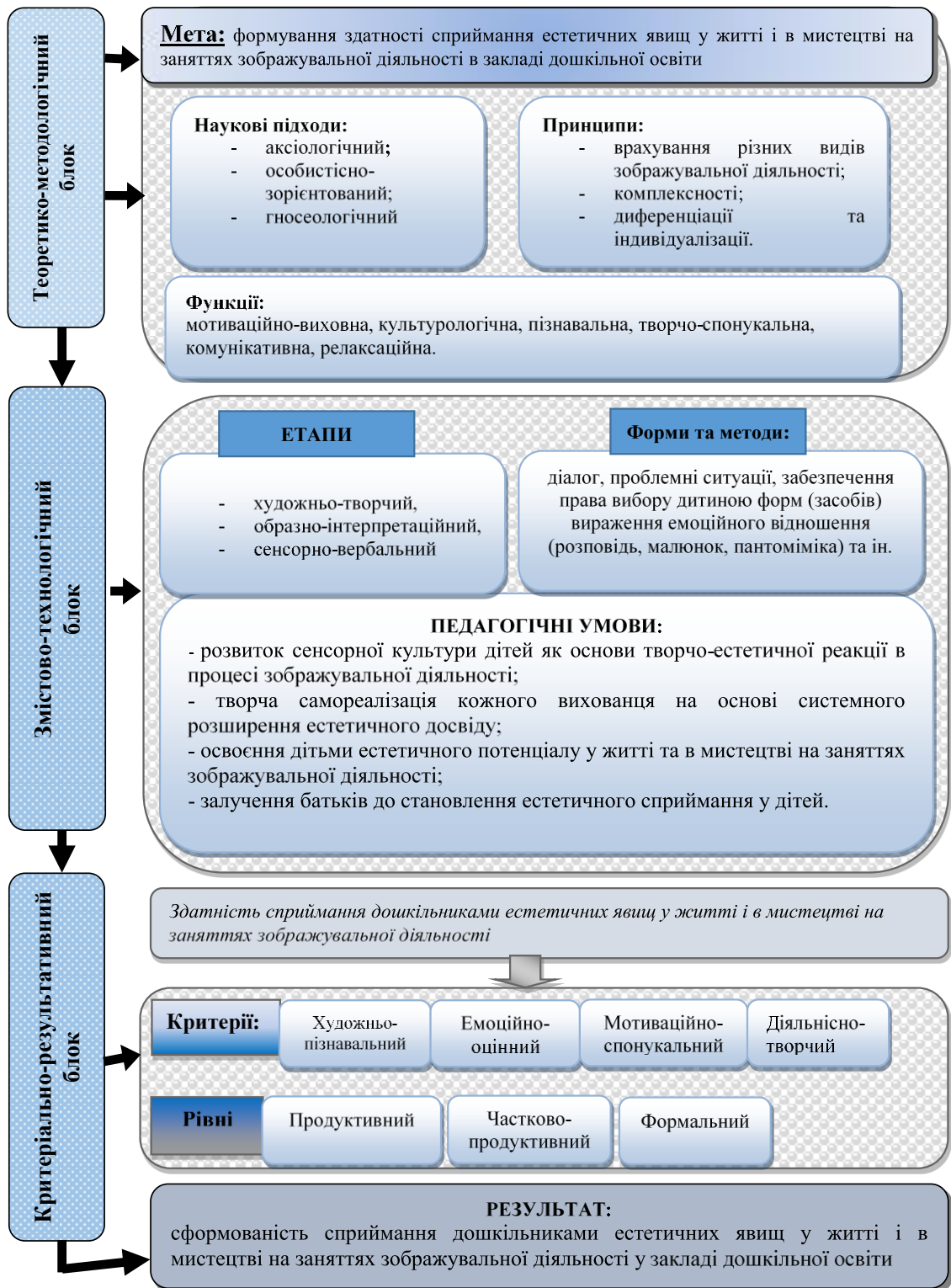

Рис. 2.3. Модель формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти

Перший блок моделі, визначено нами, як *теоретико-методологічний*. Базовим складником даного блоку є *цільовий компонент*, що передбачає формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти.

В результаті аналізу літератури мистецької тематики та психолого-педагогічного характеру визначено перелік важливих педагогічних *функцій* відносно явища розвитку здатності сприймання естетичних явищ дітьми дошкільного віку у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності, серед яких основними є наступні: мотиваційно-виховна, культурологічна, пізнавальна, творчо-спонукальна, комунікативна, релаксаційна.

В процесі розробки експериментальної технології фундаментальну роль для нас виконували ряд науково-методологічних *підходів*. Вони підібрані відповідно до визначальних ознак феномену дослідження та педагогічних інновацій. В нашому дослідженні науковими підходами є такі:

- гносеологічний (виконує пізнавальну функцію в процесі дослідження аспектів, ознак, мотивів, установок, ціннісних орієнтацій, диспозицій особистості, які взаємопов'язані з виявленням суб'єктивних якостей особистості);

- системний (зорієнтовано на формування у дошкільників більш ґрунтовних уявлень про засоби зображувальної діяльності, характерні для кожного окремого твору, та причини впливу на результат естетичного сприймання дитини);

- аксіологічний (спрямовано на пробудження активності дітей до набуття емоційно-ціннісного досвіду шляхом розуміння дошкільниками мистецьких цінностей, естетичних ідеалів суспільства).

- особистісно-орієнтований (базується на засадах врахування здібностей, потреб та інтересів кожного індивіда, включає фізіологічні, психічні, особистісні особливості розвитку дітей).

Побудова моделі здійснювалась на основі дотримання низки *принципів*. Зокрема, *врахування різних видів зображувальної діяльності*, що передбачає використання всіх наочних прийомів і методів, комплексну дію мистецтва на особистість, дозволяє організувати педагогічну роботу відносно цілісного впливу на різні сфери духовного світу дітей; *комплексність* базується на тому, що окремі види зображувальної діяльності доповнюють одне одного, кожен вид мистецтва є необхідним і незамінним в єдиному художньому цілому; *диференціація та індивідуалізація* має за мету самореалізація здібностей кожного індивіда шляхом системного становлення естетичного досвіду, враховує здібності і можливості дітей. володіння емоційно-образною мовою викладу з метою донесення специфіки естетичних знань до дитини.

Змістово-технологічний блок моделі формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти містить такі складові, як етапи впровадження моделі, педагогічні умови, що сприяють результативності проведеної роботи та форми і методи за допомогою яких здійснювалася апробація запропонованої технології.

Ряд авторів, В. Беспалько, С. Гончаренко, М. Скаткін [9, с. 5], у своїх працях зауважували, що важливо визначати етапи педагогічного дослідження. Базою для їх виділення слугують педагогічні завдання, етапи їх виконання та форми впровадження. О. Половіна у своїх працях відзначає три етапи мистецьких занять у ЗДО, зокрема, проєктивний, діяльнісний, результативно-аналітичний [67, с. 6]. У нашому дослідженні *етапами* моделі формування здатності дошкільників до сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності визначено: сенсорно-вербальний, образно-інтерпретаційний, художньо-творчий.

Завданням першого етапу (*сенсорно-вербального*) передбачало збагачення емоційного досвіду і формування у дітей знань про мистецтво. Другий етап (*образно-інтерпретаційний*) включав у себе систему взаємодії дитини з вихователем, основу якої забезпечувало художньо-педагогічне

спілкування на основі естетичного сприймання явищ у житті та в мистецтві. Завданням третього (*художньо-творчого*) етапу роботи з дошкільниками вбачало закріплення їхніх естетичних вражень від предметів естетичного сприймання, що здійснювалось шляхом самостійного виконання завдань на заняттях із зображувальної діяльності.

Емоційні реакції і стани дитини є безпомилковим індикатором, що вказує на справжнє відношення до того, що відбувається. З ціллю модифікації когнітивного змісту в емоційні переживання було використано такі *методи та форми*: бесіда, екскурсія, ігри, колективна робота, майстер-клас, виставки, дитячі ранки, рольові ситуації, демонстрація, пояснення, розповідь, та ін.

Основоположною складовою моделі, в контексті нашого дослідження, виступають *педагогічні умови*, що спрямовані на формування здатності естетичного сприймання дошкільниками явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Серед яких нами виділено наступні:

- розвиток сенсорної культури дітей як основи творчо-естетичної реакції в процесі зображувальної діяльності;
- творча самореалізація кожного вихованця на основі системного розширення естетичного досвіду;
- освоєння дітьми естетичного потенціалу у житті та в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності;
- залучення батьків до становлення естетичного сприймання у дітей.

Третім блоком, розробленої нами моделі, є *критеріально-результативний*. Даний компонент включає такі елементи як рівні і критерії та кінцевий результат, що передбачає формування здатності сприймання дітьми дошкільного віку естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Детальна характеристика рівнево-критеріального апарату дослідження представлена у п. 2.1.

Отже, запропонована нами модель формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності

в ЗДО складається з теоретико-методологічного, змістово-технологічного та критеріально-результативного блоків і зорієнтована на формування здатності дітей дошкільного віку сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Вважаємо, що створена модель сприятиме ефективності реалізації досліджуваного процесу. Подальший крок полягає в розробці та упровадженні на основі моделі інноваційної технології та перевірки її ефективності в умовах експериментального дослідження.

Модель формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти була **апробована** у період 2020–2021 рр. на базі закладу дошкільної освіти № 17 Рівненської міської ради.

З метою підвищення рівня формування здатності сприймання естетичних явищ дошкільниками було проведено систему заходів, спрямованих на розвиток усіх критеріїв: художньо-пізнавального (наявність поняття про навколишнє середовище як суть мистецтва), мотиваційно-спонукального (розвиток інтересу до естетичного перетворення оточуючого середовища), емоційно-оцінного (відношення дошкільника до своєї роботи та роботи інших авторів, прояв емоційних реакцій під час естетичного сприймання) та діяльнісно-творчий (здатність проявляти художньо-творчі здібності в естетичній діяльності).

Оскільки, основна ціль освітнього напрямку “Дитина у світі мистецтва” заключається в тому, щоб допомогти дитині створити власну картину світу, відображаючи свої враження від нього в художніх образах [3]. Принциповим є сприймання без зразка, оскільки наслідуючи дії дорослого, дитина копіює і його світорозуміння, чим і керувалися в процесі розробки завдань.

Для розвитку *художньо-пізнавального* компонента формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності було проведено низку занять з дошкільниками. Зокрема такі:

Заняття 1 з малювання на тему «Чи має картина настрої?». Мета якого розвивати сенсорний рівень: колір, форма; вчити впізнавати та називати основні плоскі геометричні фігури; розвивати сприйняття неповного зображення; вчити впізнавати, називати, співвідносити та диференціювати основні кольори; вчити сприймати та співвідносити відтінки; вчити змішувати кольори; сприяти прояву невербальної емоційної реакції за допомогою виразних засобів; вчити передавати власний настрої за допомогою кольору.

Заняття 2. «Танок осінніх листочків» вчити групувати ілюстрації за певною ознакою; уважно розглядати художні картини, формувати у дітей інтерес до засобів виразності пейзажного живопису, порівнювати та знаходити подібність та відмінність у манері виконання, розширювати уявлення про технологію виконання творчої роботи.

Для активізації пізнавальної активності дітей під час демонстрації картини «Ластівки» Л. Вітківської використано техніку «віконце для підглядання». Суть якої в тому, що у листку паперу аналогічного розміру, як і плакат з репродукцією картини, прорізається віконце, яке має припадати навпроти цікавої деталі твору живопису.

Заняття 3 з аплікації «Моя улюблена іграшка» з ціллю розвивати сприйняття предметної, сюжетної картин; розширювати уявлення про предмети оточуючого середовища; розвивати колірне сприйняття, тощо.

Заняття-екскурсія 4. «Прогулянка осіннім парком» мета якого спостереження за навколишнім середовищем, але за різних умов (відсутність або жовте, тьмяне листя). Як змінилася природа? Кольори, фарби осені? Вчити бачити гарне, прекрасне в осінньому краєвиді.

Гра під час прогулянки: «Що я бачу, помічаю вгорі, внизу, збоку? – Навколо себе».

Систему вправ зосереджених на розвиток *емоційно-оцінного* критерію у дошкільників в контексті нашого дослідження було спрямовано на розвиток зацікавленості до мистецьких творів, сенсорних вражень, які виникають у

дошкільників в результаті сприймання естетичних явищ; на активізацію естетичних переживань у дітей дошкільного віку шляхом ознайомлення з творами мистецтва та пізнанням навколишнього світу. Дітям запропоновано виконати ряд завдання оцінно-творчого характеру, серед них такі:

- добір порівнянь (“Що нагадує листопад?” “На що схожа кульбаба?”);
- віршування за пропонуваними римами; придумування монологів об’єктів природи (“Я – найшвидший струмочок весни”; “Не топчіть мене, тендітну сніжинку”);
- конструювання діалогів з об’єктами та явищами природи (“Моя розмова з квіткою”; “Добрий день, весно” та ін.);
- музично-пластичні – “Склади пісеньку весняного дощику”; “Затанцюй танок листопаду”; “Передай рухами народження підсніжника” тощо [76, 16 – 17].

Вироблення у дошкільнят поняття про індивідуально-неповторну цінність об’єкта. «Відкриття» самоцінності теми відбувалося шляхом виділення персонально-неповторних, естетично виразних характеристик. На даному етапі для вихованців властивий прояв особистих пристрастей, вибірковості, уподобань, естетичного смаку та талановитості формулювання свого суб’єктивно-оцінного ставлення до предмета. Естетичні погляди та оцінки дошкільників становлять індивідуально-диференційований характер. Тому, було проведено бесіду з учасниками експериментальної групи на тему «Мистецтво-знайомство з портретним живописом», суть та цілі якої представлено у додатку Ж.

В ході заняття використано прийоми емоційного переживання у вигляді ігрових ситуацій, наприклад:

«Встаньте ті хто...»

Ціль завдання: зорієнтована на активізацію уваги, спостережливості та продовження групового знайомства.

Педагог ставить питання до вихованців: «встаньте ті, хто... – любить малювати, – радіє зустрічі з митцями, – залюбки ліпить, – хто любить грати з фарбами, – радіє квітам та рослинам навколо і т.д.».

На завершальному етапі дошкільникам задають питання, з метою визначити результати ігрового завдання:

- Хто з дітей запам'ятав, хто в нашій групі любить малювати?
- Хто з дітей запам'ятав, хто в нашій групі радіє зустрічі з митцями?
- Хто з дітей запам'ятав, хто в нашій групі залюбки ліпить? І т.д.

Кожне із запитань ставиться конкретній дитині, якщо вони не мають відповіді – їй допомагають інші.

Діти дошкільного віку люблять малювати, ліпити, майструвати, але у них не вистачає творчих навичок і здібностей для вираження свого власного задуму. Щоб викликати у дітей бажання до зображувальної діяльності і сприяти розвитку естетичного начала у дитини, розвивати показники *мотиваційно-спонукального* критерію, ми використовували різні новітні зображувальні техніки протягом проведення експериментальної роботи, що охарактеризовано у табл. 2.8. При цьому, керувалися правилом: образ створюється від предмета, об'єкта, явища через передачу його характерних ознак. Але образ може бути створений і з хаосу й лише потім набути тематичного вигляду. Яскравим прикладом цього в малюванні може бути кляксографія [66, с. 8].

Таблиця 2.8.

Новітні техніки малювання

№	Назва	Особливості
1.	Монотипія	Наносили рисунок на гладку поверхню, потім переносили його на чистий лист паперу і натискали на нього руками. В результаті отримали неповторні і унікальні відбитки, що нагадують обриси хмар, гір, дерев. Діти доповнювали отримані зображення деталями, отримуючи знайомий предмет.
2.	Набризування	Використовували фарби, сітку та зубну щітку, плоску паличку, олівець, лінійку чи гребінець (на

		вибір). Наприклад, діти брали щітку вмочену у фарбу і струшували на листок, наприклад імітували падання сніжинок.
3.	Кляксографія	Дітям пропонували занурити пензлик у розведену фарбу і бризнути на листок паперу. Після брали трубочку і дмухали на краплину перетворюючи її в кляксу. Тоді дітям пропонували домалювати малюнок (дерево, тварину, вигаданий предмет).
4.	Відтискування (кришкою, кулькою, нарізаною соломкою, тощо)	Наприклад, дошкільникам запропоновано вмити нарізану соломку у заздалегідь підготовлену фарбу і перенести на листок паперу шляхом тиснення.
5.	Фроттаж (натирання)	Під чистий листок паперу дітям пропонували покласти фактурний предмет і малювати олівцем по місцю дотику. В результаті отримували малюнки відбитки. Важливо використовувати такі предмети, щоб можна було продовжити зображення.
6.	Ниткографія	Діти наносили пензликом фарбу на нитку, якій можна надати вільної форми. Після нанесення фарби на верх прикладали другий листок і притискали разом, нитку витягували. В результаті отримували копію зображення, яку могли удосконалити.

Діяльнісно-творчий критерій було активізовано шляхом виконання комплексу завдань відповідно до характеристики даного компонента: набуття в результаті виконання практичних вправ досвіду відносно естетичних явищ, фактична реалізація набутого естетико-художнього досвіду, спроби реалізувати себе в художньо-креативній діяльності. Під час даного етапу експериментальної роботи поставлена мета активного включення дошкільнят у різноманітні види зображувальної діяльності.

Варто відзначити, що практична робота настає з вправ для відпрацювання засобами зображення різноманітними матеріалами та ключовими питаннями на засвоєння навичок та умінь оздоблювальної діяльності у формі пізнавально-репродуктивних фактичних занять. Зокрема, вихованцям запропоновано виконати спеціально підібрані творчі завдання:

- вербальні (вигадкування оповідань, творів-мініатюр, казок, легенд, монологів, діалогів, віршів);

- графічні (малювання олівцями, крейдою, аквареллю, гуашшю);
- предметно-пластичні (ліплення, аплікація, колаж, та ін.).

Також у процесі практичної роботи педагогами було використано вправи допоміжного характеру: вправи для вивчення нового матеріалу, навчання теми і техніки зображення; вправи з метою відновлення та закріплення знань та навичок; вправи з метою формування навичок процесу руху кисті руки та розвитку сприйняття зображення; технічні вправи з метою вивчення засобів заняття різноманітними матеріалами; вправи для прояву форм та простору; композиційні вправи з метою гармонійного заповнення листка паперу призначеного формату; вправи для встановлення багатобарвного поєднання різнокольорових плям, стилізації фігур та прояв їхньої декоративності; вправи на відкриття ролі та характеру предметів відображення та інше.

Наприклад, шляхом колективної роботи на заняттях із зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти, створено лепбук на тему «Від олівця до пензлика». Мета лепбука: ознайомлення дітей з правилами малювання олівцем і фарбами, абеткою кольорів, жанрами живопису, розвиток естетичного сприймання явищ, уяви та художньо-творчих здібностей у дітей. Під час його створення дітям необхідно було виконати перелік завдань, зокрема:

Завдання 1. «Теплі і холодні кольори»- запропоновано назвати холодні і теплі кольори.

Завдання 2. «Змішати кольори!»- змішати фарби жовтого та червоного кольору, щоб в результаті отримати оранжевий.

Завдання 3. «Візерунки декоративного малювання»-розглянути візерунки, орнаменти, декоративні розписи.

Завдання 4. «Подивися і розфарбуй!»- підібрати відповідники до зразка і розфарбувати зразок за цифрами кольорів.

Завдання 5. «Симетрія»- домалювати другу половину предмета.

Завдання 6. «Одягни долоньку!»-одягнути кожен пальчик, підібрати для кожного пальчика одяг і шляпку за кольором.

Було проведено комплекс заняття мистецького спрямування з метою підвищення рівня показників розвитку діяльнісно-творчого компонента у дошкільників. Серед яких заняття на теми: «Новорічна казка», «Космічні фантазії», «Лютнева глазур», «Дощик художник», «Чудова веселка» конспект якого подано у додатку З.

Ефективним видом проведення занять є інтегрована форма. Тому нами проведено заняття з пріоритетом художньо-продуктивної діяльності на тему «Лялька-вертівка». Основна ціль якого полягала в тому щоб вчити дітей самостійно виготовляти народні іграшки (зокрема ляльку з тріпаного льону), розширювати знання дітей, пов'язані з культурою, ремеслом, побутом українців у минулі часи; продовжувати формувати у дітей знання про обереги рідного краю; ознайомити з традиціями Рівненщини, називати матеріал з якого виготовлена іграшка, закріплювати вміння передавати свої враження в художньо-продуктивній діяльності. Розробка заняття представлена у додатку И.

Також було проведено заняття з аплікації на тему «Іграшки». В якості прикладу пропонуємо фрагмент конспекту його проведення.

Тип заняття: розширення знань на основі раніше вивченого матеріалу.

Техніка: аплікація із скручених серветок.

Цілі: розвивати уявлення предметної, сюжетної картин; розширювати уявлення про предмети найближчого оточення; розвивати колірне сприйняття; розширювати уявлення про технологію виконання творчої роботи; вчити планувати та оцінювати свою роботу з композиційного та колірного рішення.

Хід заняття

Введення в тему, постановка навчального завдання

Вихователь загадує дітям загадки, потім питає, як одним словом можна назвати усі вгадані предмети. Повідомляється тема заняття, ставиться завдання.

Основний етап – актуалізація знань

Діти розглядають іграшки з різних матеріалів, що демонструються та аналізуються роботи художників, що зображають іграшки.

Вихователь читає вірш З. Петрової «Мої іграшки», проводить розмову із дітьми.

Дітям пропонується прослухати уривки з музичних творів Петра Ілліча Чайковського «Нова лялька» та «Хвороба ляльки» та визначити, чим відрізняються ці дві мелодії, які почуття вони викликають.

Після фізкультхвилинки «Веселі іграшки» слідує *основний етап заняття – практична частина*.

Виконується творча робота. Для цього беруться шаблон картинки, кольорові серветки, ножиці, клей ПВА. Серветки розрізаються на рівні квадратики, квадратики скручуються в тугі кульки, кульки наклеюються за допомогою клею ПВА на зображення.

Заключний етап

Проводиться рефлексія. Діти розглядають, обговорюють роботи один одного, згадують художників та композиторів, про яких йшлося на занятті. Із дитячих робіт організується виставка.

Невід'ємною складовою всіх занять було проведення дидактичних ігор естетичного спрямування, серед яких такі: «Знайди картини написані теплими і холодними фарбами», «Підбери фарби, які художник використав у своїй картині», «Збери відповідності, слово і настрої картини», «Визнач і віднайди жанр картини (портрет, натюрморт, пейзаж)», «Вгадай картину», «Із чого складається натюрморт?», тощо.

Під час проведення комплексу занять усі діти охоче включалися в мистецьку діяльність, проте увага іноді розсіювалося. Необхідно було використати сюрпризні, розважальні моменти, використовувати цікаві

техніки малювання, багатий наочний матеріал, різноманітні засоби, що сприяли формуванню естетичних уявлень. Завдяки цьому діти із задоволенням виконували завдання, активно брали участь в зображувальній діяльності. Підбиття підсумків у заключній частині занять дозволило нам планувати подальшу діяльність.

Експериментальна методика включала також проведення роботи з батьками. Система роботи з батьками включала такі форми роботи як:

- персональні консультації. Наприклад проведено консультації на теми: «Чи важливі заняття зображувальною діяльністю в житті дитини дошкільного віку?», «Для чого потрібна дрібна моторика рук і як її розвивати?», «Ліплення у вільний від занять час в дитячому саду і в родині», «Казка в житті кожної дитини». Також проведено консультацію для вихователів та батьків «Естетичне сприймання дошкільниками явищ у житті і в мистецтві».

- індивідуальні бесіди з батьками: відносно створення куточка творчості вдома на тему «Зона творчого самовираження», тобто місце де діти малюють крейдою, що забажають і легко це можуть стерти.; як створити дитячий шедевр в домашніх умовах; які методи і прийоми нетрадиційного малювання можна використовувати в дитячій творчості вдома.

- для батьків створені папки-розкладки про результати досягнень їх чад, інформаційні стенди такі як «Розмовляючі стіни» де розміщено інформацію про творчу діяльність дітей та їх роботи, відбувався показ відкритих занять, випуск вкладки «Зроби сам», семінари-практикуми, майстер-класи, виставки дитячої творчості «Веселі пальчики» та анкетування з питань мистецького розвитку дітей.

Отже, мистецько-творча компетентність дитини дошкільного віку розвивається в результаті апробації емоційно орієнтованої моделі мистецької освіти. Фундаментальною основою її побудови є діалогічність як спосіб існування і становлення індивіда, яка передбачає: емоційну взаємодію з іншою особистістю; здатність створювати художні образи, засновані на

особистісній якості естетичного пізнання навколишньої дійсності; спільну діяльність дорослого і дитини в мистецькому середовищі закладу дошкільної освіти.

2.3. Аналіз результатів дослідження.

Після завершення експериментальної роботи з формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності ми провели контрольний педагогічний експеримент. Кількість учасників експерименту не змінювалася. Методики контрольного дослідження відповідали констатувальному етапу експерименту.

В процесі здійснення заключного етапу дослідження *мета* полягала в тому щоб здійснити характеристику визначальних ознак естетичного сприймання явищ дошкільниками та прослідкувати динаміку змін формування здатності естетичного сприймання явищ у житті і в мистецтві дітьми у процесі занять зображувальної діяльності.

Під час впровадження експериментальної методики нам потрібно вирішити наступні завдання:

1) окреслити і здійснити характеристику рівнів формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти;

2) прослідкувати які зміни відбулися в результаті впровадження експериментальної технології відносно рівня сприймання естетичних явищ дітьми дошкільного віку;

3) розкрити роль взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками вихованців у процесі формування здатності сприймання естетичних явищ дошкільнятами.

Аналіз результатів здійснення розвитку критеріїв здатності естетичного сприймання явищ, нами здійснено на основі даних констатувального

експерименту. Відсоткове відношення даних дослідження рівня сформованості здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності за *художньо-пізнавальним* критерієм в контрольній та експериментальній групах подано у таблиці 2.9

Опрацювання показників отриманих на контрольному етапі дослідження свідчить, що в контрольній групі продуктивний рівень сформованості здатності сприймання естетичних явищ мають 19,0 % дітей, тобто 3-є вихованців; частково-продуктивний рівень характерний для 49,5 % , що становить 8 дошкільників та формальний рівень демонструють 31,5 %, це 5 здобувачів дошкільної освіти. У експериментальній групі продуктивний рівень здатності сприймання естетичних явищ продемонстрували 44,0 % 7 осіб; у 6 дітей спостерігаємо прояв частково-продуктивного рівня, це 37,0 % та формальний рівень 19,0 %, троє дошкільнят. В результаті здійсненого аналізу даних на контрольному етапі засвідчив, що в експериментальній групі кількість дітей з продуктивним рівнем сприймання естетичних явищ на половину вища, ніж в контрольній групі, а саме 7 та 3 діток.

Таблиця 2.9.

Рівні розвитку художньо-пізнавального критерію сприймання естетичних явищ дошкільниками в контрольній і експериментальній групах на контрольному етапі експерименту (%)

Художньо-пізнавальний критерій			
Групи	Рівні		
	Продуктивний	Частково-продуктивний	Формальний
Контрольна група	19,0	49,5	31,5
Експериментальна група	44,0	37,0	19,0
Узагальнений показник	31,5	43,25	25,25

Дослідження якісних показників сприймання естетичних явищ дошкільнятами на заняттях зображувальної діяльності на контрольному етапі відзначається більш ґрунтовними уявленнями про засоби зображувальної діяльності. Наприклад, діти які мають продуктивний рівень сформованості естетичного сприймання активно беруть участь в бесіді, дають відповіді на питання вихователя, можуть проаналізувати власну роботу. Зокрема, Василь М. під час заняття на тему «Портрет моєї матусі» пояснив, що його мама дуже добра і весела, тому він намалював їй посмішку та яскраво червону сукню, вона багато працює для того щоб у їхній сім'ї було затишно, тому заслуговує на квіти, що зображені в її руках.

Діагностика рівня сформованості бажання сприймати естетичні явища у житті і в мистецтві, дослідження показників за *мотиваційно-спонукальним* критерієм під час контрольного експерименту проводилась за аналогічною методикою як на початку дослідження. Показники результатів дослідження рівня сформованості здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в контрольній та експериментальній групах демонструємо у таблиці 2.10

Таблиця 2.10.

Рівні розвитку мотиваційно-спонукального критерію сприймання естетичних явищ дошкільниками в контрольній і експериментальній групах на контрольному етапі експерименту (%)

Мотиваційно-спонукальний критерій			
Групи	Рівні		
	Продуктивний	Частково-продуктивний	Формальний
Контрольна група	31,5	56,5	12,0
Експериментальна група	56,5	43,5	0
Узагальнений показник	44	50	6

Дані діагностики рівня сформованості мотиваційно-спонукального критерію підтвердили, що в експериментальній групі продуктивний рівень становить 56,5 % , 9 дітей, в свою чергу у контрольній групі продуктивний рівень демонструють 31,5% досліджуваних, 5 дітей. Частково-продуктивний рівень встановлений у 7 (43,5 %) дітей експериментальної та у 9 (56,5 %) дітей контрольної груп. Формальний рівень мотивації до сприймання естетичних явищ показали двоє дітей контрольної групи, що становить 12%, в експериментальній групі показники даного рівня не відзначаються.

В експериментальній групі спостерігаємо зростання інтересу дошкільників до різних видів роботи та новітніх технологій зображувальної діяльності. Зауважимо, що діти активно включалися у різного роду ігрову діяльність. Однак, дошкільники, що продемонстрували формальний рівень мотиваційно-спонукального критерію демонстрували на заняттях зниження інтересу, відсутність бажання виконувати завдання творчого змісту та досягти певного результату.

Рівень розвитку показників *діяльнісно-творчого* критерію визначали шляхом діагностики результатів практичного виконання завдань. Результати діагностики у відсотковому співвідношенні рівня сформованості здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві в наведені у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11.

Рівні розвитку діяльнісно-творчого критерію сприймання естетичних явищ на контрольному етапі експерименту (%)

Діяльнісно-творчий критерій			
Групи	Рівні		
	Продуктивний	Частково-продуктивний	Формальний
Контрольна група	19,0	50,0	31,0
Експериментальна група	38,0	56,7	6,3
Узагальнений показник	28,0	53,3	18,7

Результати порівняння рівня сформованості сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в процесі практичного виконання поставлених завдань засвідчив зростання кількості дошкільників експериментальної групи продуктивного рівня у три рази, а саме з 2 до 6 дітей (з 12,0 % до 38,0 %) порівняно з початковим етапом. На формальному рівні сприймання естетичних явищ даного критерію в експериментальній групі залишився один вихованець, який часто не відвідує дошкільний заклад через стан здоров'я. Також здійснено аналіз продуктів зображувальної діяльності дошкільнят. Спостерігаємо підвищення майстерності у дітей під час виконання завдань з малювання, ліплення, конструювання.

Досліджуючи ознаки відношення дошкільнят до результатів власної діяльності та робіт відомих авторів застосовані методики «Підібрати назву картинам» автор якої А. Мелік-Пашаєва та «Намалюй найкрасивіше, некрасиве» автор В. Мухіна. Відсоткове співвідношення даних діагностики рівня *емоційно-оцінного* критерію в контрольній та експериментальній групах представлені у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12.

Рівні розвитку емоційно-оцінного критерію сприймання естетичних явищ дошкільниками в контрольній і експериментальній групах на контрольному етапі експерименту (%)

Емоційно-оцінний критерій			
Групи	Рівні		
	Продуктивний	Частково-продуктивний	Формальний
Контрольна група	31,0	38,0	31,0
Експериментальна група	44,0	44,0	12,0
Узагальнений показник	37,5	41,0	21,5

Продуктивний рівень розвитку естетичних почуттів продемонстрували 31,0 % та 44,0 % дітей у контрольній та експериментальній групах відповідно. Ці діти адекватно сприймали виразність пейзажі, вірно визначали загальне емоційне тло, настрої твору, мотивували свою відповідь. Без труднощів відповідали на питання, чому сподобалася картина, висловлювали особисті асоціації. Частково-продуктивний рівень показали 44,0 % експериментальної групи та 38,0 % контрольної групи. Відносного формального рівня, спостерігаємо, що показники контрольної вдвічі нижчі в експериментальній групі ніж у контрольній групі. Отже, апробація експериментальної технології є ефективною.

Під час завершального етапу контрольного експерименту було зафіксовано здатність дошкільників сприймати, відобразити та проявляти у зображувальній діяльності здатність до естетичного сприймання явищ, вираження емоції, почуттів, ставлення, оцінки, які виникали у них внаслідок спілкування з мистецькими здобутками. Наприклад, під час виконання завдання, що полягало у визначення настрою художника та причин, які спонукали його до створення картини, діти достатньо вмотивовано пояснювали: «У художника був веселий настрій»; «Митець хотів прикрасити предмети яскравими кольорами, незвичайними елементами, щоб було приємно їсти, був веселий настрій показати в роботі яскравий кольоровий світ довкола»; «Автору хотілося показати свої таланти» тощо.

На контрольному етапі експерименту також здійснено аналіз рівня активності батьків у формуванні здатності сприймання естетичних явищ. Дослідження проведено як і на початковому етапі шляхом анкетування. Відсоткове порівняння результатів впливу запропонованої методики на дошкільників наведено у таблиці 2.13.

Порівняння показників впливу сім'ї на формування здатності дошкільників сприймання естетичних явищ після цілеспрямованої роботи свідчить про їх зростання та підвищення активності опікунів дитини у

розвитку її творчих здібностей. Наведемо для прикладу порівняння показників відповідей на деякі питання анкети. Зокрема, на 18,5 % зросло бажання батьків підвищити рівень власних знань в контексті даної теми; на 13,0 % змінилося відношення батьків до наявності творчого куточка вдома; на половину зріс показник відвідування батьків з дітьми музеїв та галерей, тощо. Активність батьків дитини відносно розвитку естетичного сприймання у дітей сприяла досягненню вищих показників рівнів розвитку дітей до здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти. Це свідчить про вагомую роль взаємозв'язку дошкільного навчального закладу та сім'ї вихованця.

Таблиця 2.13

Аналіз результатів анкетування батьків дошкільників

№	Запитання	Результати опитування (%)	
		до	Після
1.	<i>Чи проявляє Ваша дитини інтерес до зображувальної діяльності?</i>	38,0	50,0
2.	<i>Ваша дитина під час малювання фарбами, звертає увагу на кольори, порівнює їх, підбирає за власним уподобанням? Чи є улюблені кольори у Вашої дитини?</i>	44,0	56,7
3.	<i>Чи відвідуєте разом з Вашою дитиною музеї, картинні галереї, художні виставки? Як часто Ви це робите?</i>	18,0	37,8
4.	<i>Чи є у вас вдома куточок творчості для дітей? Чи займаєтеся Ви разом з дитиною малюванням, ліпленням, аплікацією, конструюванням?</i>	50,0	63,0
5.	<i>Чи звертаєте ви увагу дитини на естетичні явища у житті і в мистецтві?</i>	18,0	37,8
6.	<i>Чи є у Вас потреба в підвищенні власних знань про естетичне сприймання дитини дошкільного віку?</i>	31,5	50,0

Порівняльна динаміка рівня формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти на експериментальному та контрольному етапах за досліджуваними критеріями подана у таблиці 2.14.

Проведемо порівняльний аналіз рівневих характеристик розвитку здатності сприймання естетичних явищ дошкільнят експериментальної та контрольної групи на контрольному етапі після завершення реалізації розробленого комплексу заходів щодо зображувальної діяльності.

Таблиця 2.14

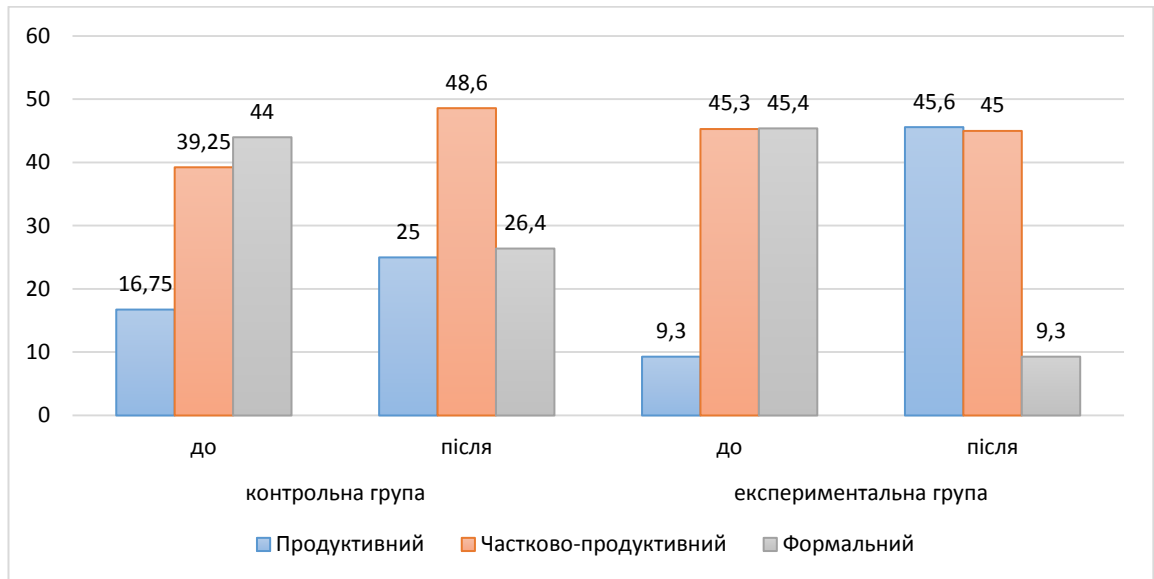
Динаміка рівнів сформованості здатності до естетичного сприймання естетичних явищ на заняттях із зображувальної діяльності на констатувальному та контрольному етапах експерименту (%)

Група рівень	Контрольна		Експериментальна	
	Констатувальний етап	Контрольний етап	Констатувальний етап	Контрольний етап
<i>Продуктивний</i>	16,75	25,0	9,3	45,6
<i>Частково-продуктивний</i>	39,25	48,6	45,3	45,0
<i>Формальний</i>	44,0	26,4	45,4	9,3

Результати діагностики, показали, що у дітей у контрольній групі підвищився частково-продуктивний рівень здатності естетичного сприймання і становить 48,6 %, а в експериментальній групі на цьому рівні 45 % дітей. На формальному рівні контрольної та експериментальної груп рівень здатності естетичного сприймання явищ виявилось значно менше дітей, зокрема 26,4 % та 9,3 % дітей відповідно. Продуктивний рівень здатності естетичного сприймання явищ продемонстрували 25,0 % та 45,6 % дітей контрольної та експериментальної груп відповідно. Результати дослідження свідчать про збільшення кількості дошкільників експериментальної групи з продуктивним рівнем сформованості сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності.

Порівняльний аналіз рівнів розвитку здатності сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях

зображувальної діяльності експериментальної та контрольної груп на констатувальному та завершальному етапі дослідження у відсотковому співвідношенні представлено на рисунку 2.4.

Рис. 2.4. Порівняльний аналіз результатів контрольного та констатувального експерименту

З графіка слідує висновок, про те що відбулося зростання показників продуктивного рівня розвитку здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в експериментальній групі в порівнянні з дітьми цього ж рівня контрольної групи на 20,6 %, а частково-продуктивного на 3,6 % менше ніж у контрольній групі. Зменшилися показники формального рівня експериментальної групи в порівнянні з дітьми цього ж рівня контрольної групи, що складає 17,1 %.

Отже, в результаті аналізу показників констатувального та контрольного експерименту ми виявили відмінності відносно здатності сприймання естетичних явищ дошкільників, що працювали за традиційними робочими програмами для закладів дошкільної освіти та вихованців з якими здійснена робота за запропонованою нами спеціальною експериментальною технологією в контексті теми магістерського дослідження. Отримані дані

дають змогу зробити висновок про позитивну динаміку сформованості здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти. Діти здатні отримувати насолоду від сприйняття прекрасного. За результатами проведеної роботи можна говорити про підвищення рівня естетичного сприймання дошкільників: вони здатні сприймати, засвоювати, оцінювати естетичні явища в мистецтві та в навколишній дійсності, у них формується естетичне розуміння, розвиваються творчі здібності у межах духовної і художньої культури.

Висновки до другого розділу

Другий розділ наукової роботи присвячено дослідно-експериментальній перевірці ефективності методики формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ в житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Зокрема, з'ясовано стан сформованості у дошкільників здатності до сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві. Розроблено модель та методику формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Здійснено аналіз ефективності апробації експериментальної методики.

З ціллю діагностики сформованості здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності нами було визначено критерії, художньо-пізнавальний, емоційно-оцінний, мотиваційно-спонукальний, діяльнісно-творчий та їх показники. На основі визначених критеріїв та їх компонентів було встановлено рівні сформованості здатності дошкільників сприймання естетичних явищ, серед яких наступні: продуктивний (високий), частково-продуктивний (середній), формальний (низький).

В результаті проведення констатувального експерименту встановлено перевагу формального рівня розвитку естетичного сприймання у контрольній та експериментальній групах, 44,0 % та 45,4 % відповідно. На частко-продуктивному рівні сформованості естетичного сприймання виявилось 39,25 % дітей контрольної групи та 45,3 % дітей експериментальної групи. Продуктивний рівень сформованості здатності естетичного сприймання продемонстрували 16,75 % та 9,3 % дітей у контрольній та експериментальній групах відповідно.

Отже, проведений нами констатувальний експеримент дав змогу встановити низький рівень формування здатності дошкільників сприймати естетичні явища у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти. Отримані результати підтверджують доцільність та необхідність розроблення й упроваджених моделі, форм, методів і технологій формування здатності естетичного сприймання явищ дошкільниками.

У процесі дослідно-експериментальної роботи нами було розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у ЗДО, яка складається із трьох організаційних блоків (теоретико-методологічний, змістово-технологічний, критеріально-результативний). Особливе значення серед структурних компонентів першого блоку має мета (суть якої підвищити рівень естетичного сприймання у дошкільників), підходи, принципи та функції. Виокремлено етапи реалізації технології (сенсорно-вербальний, образно-інтерпретаційний, художньо-творчий). Також у процесі науково-дослідної роботи нами визначено педагогічні умови, що сприяють підвищенню результативності формування здатності естетичного сприймання.

Впровадження розробленої методики формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності відбувалось відповідно до компонентів моделі, з дотриманням поетапності її

реалізації. Орієнтиром слугували критерії підвищення рівнів здатності естетичного сприймання в контексті магістерського дослідження. Невід'ємною складовою успішності запропонованої технології була робота з батьками.

Ефективність апробації авторських розробок здійснено шляхом контрольного експерименту. Результати діагностики, показали, що у дітей у контрольній групі підвищився частково-продуктивний рівень здатності естетичного сприймання і становить 48,6 %, а в експериментальній групі на цьому рівні 45 % дітей. На формальному рівні контрольної та експериментальної груп рівень здатності естетичного сприймання явищ виявилось значно менше дітей, зокрема 26,4 % та 9,3 % дітей відповідно. Продуктивний рівень здатності естетичного сприймання явищ продемонстрували 25,0 % та 45,6 % дітей контрольної та експериментальної груп відповідно.

Оскільки результати дослідження свідчать про збільшення кількості дошкільників експериментальної групи з продуктивним рівнем сформованості сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності, то можемо вважати розроблену нами методику формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності результативною.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження, присвячене проблемі формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти дає підстави для таких загальних висновків:

1. У дослідженні проаналізовано проблему формування художньо-естетичної компетентності дошкільників у науковій літературі.

Констатовано, що естетичні якості особистості не є вродженими, але починають розвиватися з раннього віку в умовах соціального оточення і активного педагогічного керівництва. Як відомо, в процесі зображувальної діяльності відбувається поступове освоєння дітьми естетичної культури, формування естетичного сприйняття, а також уявлень, понять, суджень, інтересів, потреб почуттів, актуалізації художньої діяльності та творчих здібностей.

Визначено, що основоположним документом в межах даного питання є Базовий компонент дошкільної освіти. Згідного якого відбувається становлення художньо-естетичної компетентності у дошкільників, що більшою мірою відображено в освітньому напрямі «Дитина у світі мистецтв». Він передбачає здатність дитини реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал з метою отримання бажаного результату творчої діяльності. Результатом сформованості художньо-естетичної компетентності у дошкільників є обізнаність дитини у різновидах мистецтва, ціннісне ставлення до мистецьких цінностей та бажання сприймати мистецтво.

З'ясовано, що розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку ефективно відбувається за таких умов: забезпечення особистісно-орієнтованого характеру педагогічної взаємодопомоги; педагогічне стимулювання творчої самореалізації у процесі ігрової діяльності, створення емоційно сприятливого навчально-виховного середовища; поетапність включення дошкільників у творчу діяльність (інтерпретація,

імпровізація); уведення елементів інтеграції мистецтв у навчально-виховний процес; дотримання принципів системності, домінантності та варіативності; застосування розроблених форм, методів та засобів навчання; дотримання технології проведення заняття.

2. В роботі обґрунтовано сутність зображувальної діяльності в освітньо-виховній роботі закладу дошкільної освіти.

З'ясовано, що зображувальна діяльність в дошкільному навчальному закладі являє собою ефективну форму засвоєння дітьми навколишнього світу, в процесі зображення предметів і явищ, вираженні свого відношення до них. Встановлено, що більш ефективно засвоєння навколишньої дійсності дошкільниками відбувається в процесі занять зображувальною діяльністю, де вони мають змогу зображати предмети і явища і виражати своє відношення до них.

Констатовано особливості занять зображувальної діяльності в дошкільному навчальному закладі, зокрема такі, вони починаються в першій молодшій групі. Навчально-методичне забезпечення щодо формування естетичного сприймання явищ дошкільниками на заняттях зображувальної діяльності сконцентроване у програмах виховання та навчання дітей у закладах дошкільної освіти. Для методичних рекомендацій до них характерним є те, що зміст навчально-виховної роботи спрямований на виховання художнього смаку, формуванні навичок зображувальної діяльності у малюванні, ліпленні, аплікації; звертається увага на розвиток творчих здібностей дітей шляхом пошуку засобів виразності, через самостійну діяльність.

3. Здійснено педагогічний аналіз рівнів сформованості у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти; уточнено критерії, показники та рівні.

Виокремлено критерії формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Зокрема,

художньо-пізнавальний критерій (наявність поняття про навколишнє середовище як суть мистецтва), мотиваційно-спонукальний критерій (розвиток інтересу до естетичного перетворення оточуючого середовища), емоційно-оцінний критерій (відношення дошкільника до своєї роботи та роботи інших авторів, прояв емоційних реакцій під час естетичного сприймання) та діяльнісно-творчий критерій (здатність проявляти художньо-творчі здібності в естетичній діяльності).

Встановлено рівні сформованості здатності дошкільників сприймання естетичних явищ на основі визначених критеріїв та їх компонентів, серед яких наступні: продуктивний (високий), частково-продуктивний (середній), формальний (низький).

В результаті проведення констатувального експерименту встановлено перевагу формального рівня розвитку естетичного сприймання у контрольній та експериментальній групах, 44,0 % та 45,4 % відповідно. На частково-продуктивному рівні сформованості естетичного сприймання виявилось 39,25 % дітей контрольної групи та 45,3 % дітей експериментальної групи. Продуктивний рівень сформованості здатності естетичного сприймання продемонстрували 16,75 % та 9,3 % дітей у контрольній та експериментальній групах відповідно. Проведений констатувальний експеримент дав змогу встановити низький рівень формування здатності дошкільників сприймати естетичні явища у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладі дошкільної освіти та необхідність розроблення й упроваджених моделі, форм, методів і технологій формування здатності естетичного сприймання явищ дошкільниками.

4. Розроблено модель, обґрунтовано та експериментально перевірено методику формування у дошкільників здатності сприймання естетичних явищ у житті мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у закладах дошкільної освіти.

Організаційно-педагогічну модель формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності

визначено як модель, що представляє комплекс структурних компонентів. Вихідним у побудові моделі було визначення здатності сприймання естетичних явищ дошкільниками як результат сформованої художньо-естетичної компетентності дошкільника, що проявляється у сукупності здатностей і психологічних рис, охоплює когнітивну, емоційно-ціннісну, діяльнісно-творчу сфери.

У процесі дослідно-експериментальної роботи нами було розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності. Модель представлена трьома організаційними блоками (теоретико-методологічний, змістово-технологічний, критеріально-результативний). Вона серед складових елементів містить ціль (формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності в закладі дошкільної освіти), підходи (гносеологічний, аксіологічний, системний, особистісно-орієнтований), принципи (врахування різних видів зображувальної діяльності, комплексність, диференціація та індивідуалізація), функції (мотиваційно-виховна, культурологічна, пізнавальна, творчо-спонукальна, комунікативна, релаксаційна). Виокремлено етапи реалізації методики (сенсорно-вербальний, образно-інтерпретаційний та художньо-творчий); методи та форми модифікації когнітивного змісту в емоційні переживання (бесіда, екскурсія, ігри, колективна робота, майстер-клас, виставки, дитячі ранки, рольові ситуації, демонстрація, пояснення, розповідь).

В ході впровадження експериментальної методики проведена цілеспрямована робота з батьками відносно впливу сім'ї на формування здатності естетичного сприймання дитини. Вона включала проведення персональних консультацій та бесід для батьків на визначені теми. Організацію семінарів-практикумі, майстер-класів, виставок дитячої творчості за участі батьків вихованців. З метою інформування батьків про результати досягнень їхніх чад розроблено інформаційні розгортки,

оформлено «розмовляючі стіни» у закладі дошкільної освіти, інструкції виготовлення виробів з метою залучення батьків до спільної творчої роботи з дітьми.

5. Експериментально перевірено ефективність моделі та дієвість запропонованих форм і методів формування у дітей дошкільного віку здатності сприймання естетичних явищ.

Аналіз рівнів сформованості здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності на основі відносних показників, які синтезовано за чотирима критеріями: художньо-пізнавальним, емоційно-оцінним, мотиваційно-спонукальним та діяльнісно-творчим, дав змогу виявити загальну тенденцію зростання кількості дітей дошкільного віку експериментальної групи за продуктивним рівне, що на 36,3 % в порівнянні з початковим етапом. Відносно частково-продуктивного рівня, то він залишився незмінним для представників експериментальної групи і становить 45,6% дітей. Формальний рівень після впровадження запропонованої нами методики знизився на 36,1 %. Відносно контрольної групи, показники є наступними: продуктивний рівень підвищився на 8,25 %, частково-продуктивний-9,35 %, формальний зменшився на 17,6 %.

В результаті аналізу даних контрольного експерименту ми дійшли висновку, що розвиток здатності сприймання естетичних явищ дошкільниками буде більш ефективним в результаті, якщо реалізувати такі педагогічні умови: розвиток сенсорної культури дітей як основи творчо-естетичної реакції в процесі зображувальної діяльності; творча самореалізація кожного вихованця на основі системного розширення естетичного досвіду; освоєння дітьми естетичного потенціалу у житті та в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності; залучення батьків до становлення естетичного сприймання у дітей.

Порівняльний аналіз даних педагогічного експерименту підтвердив, що рівень формування здатності сприймання естетичних явищ у житті і в мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у ЗДО можна суттєво

підвищити завдяки впровадженню в педагогічний процес дошкільного закладу запропонованої автором моделі. Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо аналіз змісту та технологій формування здатності сприймання естетичних явищ дошкільниками на заняттях зображувальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова О. П. Я у світі: програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
2. Алексеева В. В. Изобразительное искусство и школа Москва: Совет. худож., 1968. 288 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: http://ldnz6-posmyshka.ucoz.ru/baza/bazovij_komponent_doshkilnoji_osviti_ukrajini-pova.pdf (Дата звернення 20.05.2020)
4. Барабанщиков А. Д. Военно-педагогическая диагностика. Москва: ВУ, 1995. 176 с.
5. Баранова В. Сутність образотворчої діяльності. ПНПУ імені К. Д. Ушинського. *Наука і освіта*. Вип. №8, Одеса, 2012. С. 11-14
6. Беспалько Г. Естетичний розвиток дошкільників засобами зображувальної діяльності в Україні: програмно-методичне забезпечення (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського*. Вип. № 1 (60), лютий 2018. С. 26-31
7. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн.: наук.-практ. Засади. Київ: Либідь, 2003. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід. 344 с.
8. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
9. Блудова Ю.О. Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини. Дис. канд. пед. наук. 13.00.07 Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Северодонецьк, 2018. 28 с.
10. Борейко А. І. Екскурсія як засіб естетичного саморозвитку учнів. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: зб. наук. пр. / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Житомир, 2012. С. 311–316.

11. Борин Г.В. Підготовка майбутніх педагогів до керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку. *Освітній простір України*. Вип. № 7. 2016. С. 27-33
12. Борщ Р.М. Радість творчості: програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку / Р.М. Борщ, Д.В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
13. Ваганова Н. А. Розвиток естетичного художнього сприймання в дошкільному віці. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Психологія творчості. Вип. № 15. Част. I. Київ: Видавництво «Фенікс», 2012. С. 68-76.
14. Веракс М. Діалектичне мислення і творчість. *Питання психології*. Вип. №4. 1990. С. 9 – 13.
15. Ветлугина Н. А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошк. педагогика и психология. Москва: Просвещение, 1983. 255 с.
16. Виготський Л.М. Уява і творчість у дошкільному віці. СПб.: Союз, 1997. 218 с.
17. Видгоф В. М. Целостность эстетического сознания: деятельный поход. Томск: Томск. гос. ун-т, 1992. 153 с.
18. Винославська О. В. Психологія: навч. посібн. Київ: ІНКОС, 2005. 224 с.
19. Вовчик-Блакитна М. В. Естетичне виховання дошкільника: метод. розробка на допомогу завідуючій дит. садком в роботі з батьками. Київ, 1960. 16 с.
20. Волинкин В.И. Художественно-эстетическое воспитание и развитие дошкольников: учебное пособие. Ростов н/Д : Феникс, 2007. 441 с.
21. Гончаренко А. М., Дятленко Н. М. Стежина: комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською методикою. Київ, 2014. 223 с.
22. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільному навчальному закладі: шостий рік життя. Харків: Основа, 2007. 208 с.

23. Григоренко В. Є. Роль художньо-естетичного потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва у формуванні підростаючої особистості. *Economics, management, law: challenges and prospects: collection of scientific articles*. New Delhi, India: Discovery Publishing House Pvt. Ltd., 2016. P. 195–201.
24. Григоренко В. Є. Художній образ і образотворча діяльність старших дошкільників. Теорія і практика навчання та виховання: зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006. Вип. № 3. С. 55–61.
25. Григорьева Г. Г. Развитие дошкольника в изобразительной деятельности: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений Григорьева. Москва, 1999. 344 с.
26. Гринчишин Д. К. Словник-довідник з культури української мови. Львів: Фенікс, 1996. 278 с.
27. Гриценко І. В. Формування естетичного досвіду молодших школярів у процесі художнього діалогу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2002. 19 с.
28. Грицкова Ю. В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання. Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2019. Вип. 12. Т.2. С.106-109.
29. Демчик К.І. Організація образотворчої діяльності дошкільників (через призму оновленого змісту Базового компонента дошкільної освіти. *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Сучасні тенденції у розвитку науки та освіти»* (24 березня 2016 р.). Кам'янець-Подільський : Рута, 2016. С. 27-31.
30. Державний стандарт дошкільної освіти в Україні від 12 січня 2021 року URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet> (дата звернення 16.10.2021)
31. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, 32 Н. І.

- Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець; МОН України, Київськ. ун-т імені Б. Грінченка. Київ: Київськ. ун-т імені Б. Грінченка, 2016. 304 с.
32. Донцов Д. П. Совместная деятельность как фактор межличностного восприятия в группе. *Вопросы психологии*. Москва, 1980. Вип. № 4. С. 38–49.
33. Дронова О. О. Декоративное рисование как средство развития выразительности рисунков детей дошкольного возраста: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Гос. пед. ин-т имени В. И. Ленина. Москва, 1987. 16 с.
34. Дубровська Е. А., Казакова Т. Г. Естетичне виховання та розвиток дітей дошкільного віку: навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. Київ: «Основа», 2005. 246 с.
35. Загородько О. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку Педагогіка. Вісник Інституту розвитку дитини. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/85/15513-rozvitok-tvorchix-zdibnostej-uditej-doshkilnogo-viku.html> (дата звернення: 20.05.2021).
36. Запорожець А.В. Психологія. Москва: Учпедгиз, 1953. 154 с.
37. Значення образотворчої діяльності для розвитку дитини раннього віку URL: www.e-ranok.com.ua (дата звернення 16.05.2021)
38. Зубарева Н. М. Дети и изобразительное искусство. Москва: Просвещение, 1969. 111 с.
39. Казмерчук І. Естетичне виховання дошкільників засобами природи. *Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини*: зб. наук.метод. пр. / за заг. ред. В.Є. Литньова, Н.Є. Колесник. Житомир, 2012. С. 107 – 110.
40. Клименко В. В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ: Шкільний світ, 2001. 96 с.

41. Клокова Ю. Формування художньо-естетичного смаку в дошкільників. *Вісник Інституту розвитку дитини: методичні та практичні матеріали*. Вип. 2. Київ, 2011. С. 265 - 268.
42. Коваленко Н. Ю. Формування життєвої компетентності дошкільників шляхом створення оптимальних умов художньо-естетичної діяльності. *Пед. скарбниця Донеччини*. 2013. Вип. № 2. С. 98–99.
43. Коломоєць Т.Г. Розвиток творчості дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. Чернігів, 2017. Вип. 149. С. 18-25
44. Компанцева Л. В. Поэтический образ природы в детском рисунке. Москва: Просвещение, 1985. 96 с.
45. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк; за ред. Л. М. Проколієнко. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с.
46. Крутій К. Л. Освітня програма "Дитина в дошкільні роки" URL: https://99740a8a-339a4fe8a4486460b46875c3.filesusr.com/ugd/7b8e3b_79a66d70c2d542adb4265b784d793660.pdf (дата звернення 30.06.2021)
47. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. Вип. № 7. С. 2-6.
48. Левчук Л. П. Естетика. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 226 с.
49. Локк Дж. Мысли о воспитании. Педагогическое наследие / сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. Москва, 1987. С. 143–178
50. Лук А.Н. Психология творчества. Москва : Наука, 1978. 125 с.
51. *Малютко: програма виховання дітей дошкільного віку*. Затверджено Міністерством освіти і науки України / Авт. кол. З.П.Плохій, С.Є. Кулачнівська, С.О.Ладивір та ін. Київ, 2001.

52. Матвієнко С.І. Художня праця та основи дизайну: навч. посіб. Ніжин: Видво НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 201 с.
53. Мелик-Пашаев А. А. Психологические основы художественного развития. Проблемы психології творчості: Зб. наук. праць. Т. 12. Вип. 4. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2008. С. 161-169.
54. Мухина В. С. Восприятие рисунка. *Детская психология*. Москва: Просвещение, 1985. С. 236-238.
55. Мясищев В. Н. Психология отношений. Москва: Ин-т практ. психологии; Воронеж: НПО МОДЭК, 1995. 356 с.
56. Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2021 рр. URL: [http://www. Meduniv .lviv .ua /files/info/nats_strategia.pdf](http://www.Meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf) (дата звернення: 25.07. 2021)
57. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. Москва: ВЛАДОС, 2003. Кн.3: Психодиагностика. с. 73
58. Новоселецька І. Е. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в реаліях євроінтеграційних вимірів. *Молодий вчений*. Вип. № 10.2 (50.2). 2017 р. С. 60-64
59. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. Москва: ТЦ «Сфера», 1996. 240 с.
60. Одерій Л. Розвиток художніх та естетичних здібностей дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми психолого-педагогічного та соціального супроводу дитини на ранніх етапах соціалізації. Гуманізація навчально-виховного процесу*. Спецвипуск 4.- Част. 1.- Слов'янськ, 2010. С. 217 - 222.
61. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
62. Островерхова Н. І. Моделювання в управлінській діяльності директора. *Директор школи*. Україна. 1999. № 8 – 9. С. 28 – 34.

63. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ: Академ-видав, 2008. 432 с.
64. Паласевич І. Засоби формування художньо-естетичної компетентності старших дошкільників. *Молодь і ринок*. Вип. №10 (165). 2018. С. 35-40
65. Поддьяков Н.Н. К вопросу о развитии мышления дошкольников. *Возрастная и педагогическая психология*. Москва: Просвещение, 1982. С. 143-189.
66. Половіна О. Виховна функція мистецтва в освітньому процесі сучасного ДНЗ. *Дошкільне виховання*, 2020, № 4. С. 10-12
67. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. *Дошкільне виховання*, 2021, №2. С. 3-8
68. Про дошкільну освіту. Закон України від 11.07.2001 № 2628-III (Редакція станом на 04.08.2021 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04#Text (Дата звернення: 25.08.2021)
69. Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах від 25.02.2004, № 151/11 URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04#Text (Дата звернення: 25.05.2020)
70. Пушкар Т. Методика "Домалюй фігуру" (автор О.М. Дяченко). URL: http://pushkartanya.blogspot.com/2019/11/blog-post_17.html (Дата звернення: 12.12.2021)
71. Савіцька І. Ю. Художньо-естетичний розвиток учнів молодших школярів засобами мистецтва (на прикладі Харківського ліцею мистецтв № 133) URL: http://tme.uomo.edu.ua/docs/Dod/2_2010/savitska.pdf (Дата звернення: 12.12.2021)
72. Сакулина Н. П. Изобразительная деятельность в детском саду. Москва: Педагогика, 2006. 256 с.
73. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. Москва: Педагогика, 1984. 96 с.

74. Соняшник. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку від 02.07.2017 р. № 1/11-10788 Калуська Л.В. Тернопіль: Мандрівець; 2017.
75. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ : Акта, 2012. 537 с.
76. Тарасенко Г. Формування у дошкільників гуманно-особистісного ставлення до природи: аксіологічний аспект. Актуальні проблеми дошкільця: зб. наук. праць. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2012. С. 13 – 20.
77. Теплов Б. М. Избранные труды. Т. 1. Москва: Просвещение, 1985. 328 с.
78. Ткаченко Л. І. Деуля І. В. Шаповалова І. А. Крок за кроком: програма з корекційно-розвиткової роботи для дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (заїкання). Тернопіль: Мандрівець. 2021. 72 с.
79. Філософський словник. URL : <http://vslovar.ru/slovo/filosofskiij-slovar>. – Заглавие с экрана. (Дата звернення: 20.11.2021)
80. Флерина Е. Основные принципы художественного воспитания детей Дошкольное воспитание, 2009. Вип. № 7. С. 8-13
81. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения. Санкт-Петербург: Речь, 2001. 284 с.
82. Чумичева Р. М. Взаимодействие искусств в формировании личности старшего дошкольника. Ростов н/Д: РГПУ, 1995. 272 с.
83. Шевчук А. Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії. *Дошкільне виховання*. 2012. Вип. № 9. С. 15 – 21.
84. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО. “Дошкільне виховання” № 4, 2021. С. 20-23.
85. Fromm E. The creative attitude. Creativity and its cultivayion / Н. Andercon. New York : Harper and Row, 1959. P.44–54.
86. Silvia, P. J. (2006). Exploring the psychology of interest / Paul J. Silvia. Gamburg.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Характеристика рівнів сприймання дошкільниками естетичних явищ у житті і мистецтві на заняттях зображувальної діяльності у ЗДО

РІВНІ	ХАРАКТЕРИСТИКА
Формальний	Дитина не вміє самостійно виділити естетично цінний об'єкт; зосереджує увагу та спостерігає об'єкт лише під керівництвом та за ініціативою дорослого; естетичне судження відсутнє або має утилітарний характер; дитина не відчуває потреби привернути увагу інших осіб до об'єкта, що сприймається; ніколи не згадує про об'єкт, що сприймався. Репродуктивно відтворює побачений зразок. Знайома з елементами оздоблення та назвами кольорів. За допомогою вихователя підбирає елементи оздоблення форми, їх поєднання за формами та кольорами. Знайома з техніками, але невпевнена в процесі роботи, потребує заохочення, спонукання, керівної ролі вихователя.
Частково-продуктивний	Дитина здатна самостійно виділити естетичний об'єкт у навколишньому середовищі за завданням дорослого, але не спостерігає його за допомогою різних аналізаторів; процес спостереження є нетривалим; у процесі сприймання естетичного об'єкта непомітно виражає власні позитивні емоції; випадки згадування про естетично цінний об'єкт, що сприймався, трапляються досить рідко; не висловлює бажання знову сприйняти об'єкт. Вміє розміщувати об'єкти образотворення на площині; використовує запропоновану форму; використовує засвоєні раніше елементи або відтворює побачене на зразку; найчастіше використовує запропоновані за зразком кольори.
Продуктивний	Дитина самостійно виділяє естетично цінний об'єкт у навколишньому середовищі, ґрунтовно спостерігає його, використовуючи при цьому різні аналізатори; яскраво демонструє позитивні естетичні емоції (радість, здивування, захоплення) за допомогою виразної міміки, жестів, рухів, висловів, співу; дитина здатна самостійно виділити якості та властивості, що надають змогу віднести об'єкт до категорії красивого; відчуває потребу в співпереживанні естетичних емоцій з боку дорослих або однолітків, прагне привернути увагу інших до об'єкта, запросити до спільного його сприймання за допомогою слів, жестів, рухів; зберігає в пам'яті чуттєво-емоційний образ цього об'єкта, який викликав враження; висловлює бажання знову сприйняти об'єкт. Дитина самостійно розміщує об'єкт малюнка на площині за правилами композиції. Впевнено використовує інструменти та техніки в процесі зображувальної діяльності.

ДОДАТОК Б

Анкета для батьків

Шановні батьки! Естетичне виховання – одна із ланок гармонійного та різнобічного виховання дитини. Воно здійснюється за допомогою різних засобів, в тому числі і засобами образотворчого мистецтва. Мистецтво допомагає дитині розуміти красу навколишнього світу, людей, з якими вона спілкується. Нам було б цікаво знати Ваші думки, погляди з приводу знайомства дітей з творами декоративно-ужиткового мистецтва як засобу естетичного виховання.

Просимо Вас відповісти на ряд нижче наведених запитань.

Прізвище та ім'я дитини _____

Прізвище, ім'я та по батькові опитуваного _____

Дата заповнення анкети “__” _____ 20__ р.

1. Чи проявляє Ваша дитина інтерес до зображувальної діяльності?

---

2. Ваша дитина під час малювання фарбами, звертає увагу на кольори, порівнює їх, підбирає за власним уподобанням? Чи є улюблені кольори у Вашої дитини?

---

3. Чи відвідуєте разом з Вашою дитиною музеї, картинні галереї, художні виставки? Як часто Ви це робите?

---

4. Чи є у вас вдома куточок творчості для дітей? Чи займаєтеся Ви разом з дитиною малюванням, ліпленням, аплікацією, конструюванням?

---

5. Чи звертаєте ви увагу дитини на естетичні явища у житті і в мистецтві? _____

---

6. Чи є у Вас потреба в підвищенні власних знань про естетичне сприймання дитини дошкільного віку?

Дякуємо за відвертість та щирість!

ДОДАТОК В

Методика «Домальовування фігур» О.М. Дяченко

Мета: методика спрямована на визначення рівня розвитку уяви, здатності створювати оригінальні образи.

Необхідні матеріали: В якості матеріалу використовується один комплект карток (з двох пропонуванних), на кожній з яких намальована одна фігурка невизначеної форми. Всього в кожному наборі по 10 карток. Розроблено два рівнозначних комплекти таких фігурок.

Інструкція: Під час одного обстеження пропонується будь-який з цих комплектів, інший може бути використаний під час повторного обстеження або через рік. Перед обстеженням експериментатор говорить дитині: «Зараз ти будеш домальовувати чарівні фігурки. Чарівні вони тому, що кожна фігурку можна домальовувати так, що вийде якась картинка, будь-яка, яку ти забажаєш ». Дитині дають простий олівець і картку з фігуркою. Після того, як дитина домальовувала фігурку, її запитують: «Що у тебе вийшло?» Відповідь дитини фіксується. Потім послідовно (по одній) пред'являються інші картки з фігурками. Якщо дитина не зрозуміла завдання, то дорослий може на першій фігурці показати кілька варіантів домальовування.

Інтерпретація результатів. Для оцінки рівня виконання завдання для кожної дитини підраховується коефіцієнт оригінальності (Кор): кількість неповторюваних зображень. Однаковими вважаються зображення, в яких фігура для домальовування перетворюється в один і той же елемент. Наприклад, перетворення і квадрата, і трикутника в екран телевізора вважається повторенням, і обидва ці зображення не зараховуються дитині. Потім порівнюють зображення, створені кожною дитиною обстежуваної групи на підставі однієї і тієї ж фігурки для домальовування. Якщо двоє дітей перетворюють квадрат в екран телевізора, то цей малюнок не зараховується жодному з цих дітей.

Таким чином, Кор рівний кількості малюнків, що не повторюються (по характеру використання заданої фігурки) у самої дитини і ні у кого з дітей групи.

Низький рівень виконання завдання -Кор менше середнього по групі на 2 і більший 1 бала.

Середній рівень -Кор рівний середньому по групі або на 1 бал вище або нижче середнього.

Високий рівень -Кор вище середнього по групі на 2 і більш балів.

Поряд з кількісною обробкою результатів можлива якісна характеристика рівнів виконання завдання. Можно виділити такі рівні:

- При *низькому рівні* діти фактично не сприймають завдання: вони або малюють поряд із заданою фігуркою щось своє, або дають безпредметні зображення («візерунок»). Іноді ці діти (для 1-2 фігурок) можуть намалювати предметний схематичний малюнок з використанням заданої фігурки. В цьому випадку малюнки, як зазвичай, примітивні, шаблонні схеми.

- При *середньому рівні* діти домальовують більшість фігурок, однак всі малюнки схематичні, без деталей. Завжди є малюнки, що повторюються самою дитиною або іншими дітьми групи.

- При *високому рівні* діти дають схематичні, іноді деталізовані, але, як правило, оригінальні малюнки (що не повторюються самою дитиною або іншими дітьми групи). Запропонована для домальовування фігурка є зазвичай центральним елементом малюнка.

ДОДАТОК Д

Тест «Викресли зайве» (В. П. Захарова)

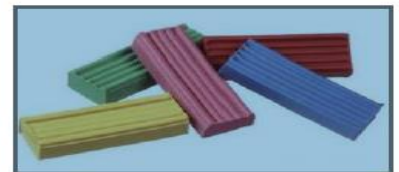
Картка тесту на визначення рівня уявлень про образотворчі види мистецтва, як засоби відображення навколишнього середовища

ДОДАТОК Е**Тестове завдання «Який кіт?»**

Інструкція:

1. Уважно роздивись зображення котів.
2. Визнач за допомогою яких матеріалів вони зображені?
3. Поєднай лініями зображення та відповідні матеріали.

ДОДАТОК Ж

Бесіда на тему «Мистецтво-знайомство з портретним живописом»

Мета перспективна: створити умови для знайомства учнів з портретом як одним із жанрів в образотворчому мистецтві та сприяти формуванню вміння знаходити красу, гармонію, прекрасне у внутрішньому та зовнішній вигляд людини.

Ціль актуальна:

- розвивати художньо-графічні навички та вміння, творчу уяву;
- виховувати естетичний смак.

Цілі заняття:

освітні: сформувати знання про жанр «портрет»; познайомити з відомими картинами – портретам; розвивати практичні навички зображення портрет;

виховні: формувати естетичне ставлення до дійсності; зміцнити любов до рідного краю, пошану до земляків, працюючим у ньому;

розвиваючі: розвивати навички діалогу вчителя з учнями, учнів один з одним, вміння доводити свою думку; формувати навички діалогу з авторами художніх творів через емоційне сприйняття творів мистецтва, розвивати фантазію, творчу уяву.

Обладнання для заняття: ІКТ (презентація)

Матеріали та засоби: твори українських художників: сюжетно-побутовий жанр, портретний жанр.

Ігрова ситуація: дидактична гра «Визнач жанр образотворчого мистецтва»

Словникова робота: пейзаж, портрет, натюрморт.

Попередня робота з вихованцями: Розгляд картин художників. Розгляд тематичного словника у картинках із серії «Світ людини» на тему: «Частини тіла».

Взаємодія з батьками: перегляд презентації «Картинна галерея в Україні» разом із дітьми.

Організація освітнього простору: фотовиставка «Моя сім'я», папка-пересування «Наші твори».

Прогнозовані результати:

Предметні:

- сформувати потребу у спілкуванні з мистецтвом та художній творчості,
- сформувати початкові уявлення про жанри образотворчого мистецтва,
- сформувати здатність сприймати, описувати та емоційно оцінювати твори художників – портретистів.

Особистісні:

- сформувати усвідомлене прагнення освоєння нових знань, умінь, до досягнення більш високих та оригінальних творчих результатів,
- сформувати усвідомлення своєї відповідальності за спільну справу,
- сформувати орієнтацію на аналіз відповідності результатів своєї діяльності вимог конкретного навчального завдання,
- сформувати шанобливе ставлення до культурно-історичної, духовного, соціального життя рідного краю,
- сформувати готовність слідувати у своїй діяльності нормам здоров'я що зберігає поведінки.

Комунікативні:

- сформувати вміння входити до комунікативної навчальної та ігрової ситуацію,
- сформувати вміння брати участь у діалозі,
- сформувати вміння брати участь у роботах групами;
- сформувати вміння домовлятися та приходити до спільного рішення у спільній діяльності.

Пізнавальні:

- сформувати вміння працювати з інформацією, представленою у вигляді зображення,

- сформувати вміння виділяти низку ознак у вивченому об'єкті та підбивати аналізований об'єкт під поняття (жанр «портрет»),
- сформувати вміння аргументувати свою точку зору,
- сформувати вміння проводити аналогії між досліджуваним матеріалом та власним досвідом,
- сформувати вміння обговорювати та аналізувати власну художню діяльність та роботу однокласників з позицій творчих задач теми.

Регулятивні:

- сформувати вміння планувати та грамотно здійснювати навчальні дії відповідно до поставленого завдання.

Методичне обґрунтування заняття: навчальний діалог

Педагогічні прийоми: "доповніть малюнок".

ДОДАТОК 3

Конспект заняття з малювання на тему: «Чудова веселка»

Для кого призначений: середня група

Спрямованість змісту :Інтеграція освітніх областей «Художньо - естетичний розвиток», «Мовний розвиток», «Пізнавальний розвиток» .

Мета :

Навчальна - удосконалювати знання дітей про кольори веселки, їх послідовне розташування; продовжувати знайомити дітей з новими видами малювання, навчити відчувати настрій і характер кольору.

Розвивальна - розвивати творчі здібності через сюжетне малювання, викликати інтерес до творчої діяльності.

Виховна -виховувати акуратність в роботі.

Обладнання: листок білого паперу, пензлик №5, стакан з водою, серветки, гуаш.

Матеріал демонстраційний: репродукції пейзажів із зображенням веселки.

Хід заняття:

Вступна частина

Художнє слово:

Веселка

Дощик сонечку всміхавсь,

Лоскотав промінчик.

А коли на землю впав,

Враз став зовсім іншим.

Посмішка вниз головою –

Кольоровою дугою!

Н. Замрія

Створення інтересу до теми

Вихователь :Подивіться я для вас принесла картину веселки , давайте її розглянемо. Перед вами лежить гуаш,відкрийте, будь ласка, виставте на стіл саме ті кольори, які є у веселки : червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий.

Основна частина (10-12 хв)

Поетапний показ

Перед початком роботи давайте згадаємо основні правила малювання .

1. Беремо зелену гуаш і малюємо галявину на нижній частині листочка. Не забувайте залишати білу рамочку, не заповнюючи кольором край паперу.

Повинна вийти ось така галявина, з місцем для невеликого озерця.

2. Тепер будемо малювати саму веселку . Візьміть червону гуаш і намалюйте першу дугу.

3. Зараз вам знадобитися помаранчева гуаш. Малюємо другу дугу, поруч з червоною, не залишаючи проміжку.

4. Зараз візьміть жовту гуаш і продовжите малювати веселку . Не забувайте, що малюємо не відриваючи пензлика від аркуша паперу .

5. Тепер беремо зелену гуаш. Малюємо ще одну дугу.

6. Зараз візьміть блакитну гуаш і намалюйте рівно під зеленою нову дугу.

- Діти, а ви всі знаєте кольори веселки ?

Діти відповідають.

7. Беремо синю гуаш і малюємо дугу.

8. І ось остання дуга - фіолетова. Не поспішайте, промальовуйте акуратно .

9. Наша веселка дивиться в озеро .

- Візьміть білу гуаш і намалюйте воду.

10. Зараз на озеро подув вітерець, з'явилися хвилі.

-Візьміть синю гуаш і тепер мазками намалюйте хвилі.

11. Зараз будемо малювати небо білою гуашшю .

-У кожного з вас різний настрій. Давайте посміхнемося! Молодці!

12. Тепер можна малювати хмарки.

-Візьміть блакитну гуаш і обережненько, легкими дотиками намалюйте хмаринки.

Діти, подивіться на свої малюнки. Краса! А чого не вистачає?

Діти відповідають.

Вихователь : Правильно, сонечка. Беремо жовту гуаш і малюємо в верхньому правому куті сонце. І не забудьте про промінчики!

13. А зараз вам знадобитися коричнева і зелена гуаш. Як ви думаєте, для чого?

Діти відповідають.

Вихователь : Саме для дерев. Адже це їх основні кольори : стовбур коричневий, крона - зелена. Подивіться, де ростуть у мене дерева. Повторюйте за мною.

Фізхвилинка:

Працювали ви старанно.

Малювали ви охайно.

Стомилися очки і рученята.

Спочиньте трохи, мої малята!

Сонце спить, небо спить

(очі закриті долонями);

Навіть вітер не шумить.

Рано-вранці сонце встало

(відкривають очі й піднімають голови)

І проміння всім послало.

(піднімаються на носки, руки підносять угору, розводять у сторони).

14. А зараз візьміть, будь ласка, жовту гуаш і нехай на вашій галявині зацвінуть квіточки!

Вихователь : Пропоную вам трохи відволіктися від малювання і вивчити невелику фразу, яка допоможе вам вивчити кольори веселки раз і назавжди . Промовимо кожне слово, його перший звук і назвемо колір, який відповідає звуку.

Чорнобривці - Ч - червоний

Помаранчеві- О - помаранчевий

Жовті – Ж - жовтий

Застелили – З - зелений

Бордюр – Б - блакитний

Синього – С - синій

Фонтану –Ф – фіолетовий

Перша літера кожного слова є першою буквою кольору в веселці .

Давайте всі разом повторимо.

Заключна частина (2-3 хв)

Розгляд та обговорення дитячих робіт

Вітаю вас, ваша робота готова!

В кінці заняття зробити виставку робіт дітей

ДОДАТОК И

Інтегроване заняття з пріоритетом художньо-продуктивної діяльності для дітей старшої групи «Лялька-вертівка»

Мета:

Освітня лінія «Дитина у світі культури»:

Вчити дітей самостійно виготовляти народні іграшки (зокрема ляльку з тріпаного льону), розширювати знання дітей, пов'язані з культурою, ремеслом, побутом українців у минулі часи; продовжувати формувати у дітей знання про обереги рідного краю; Ознайомити з традиціями Рівненщини, називати матеріал з якого виготовлена іграшка, закріплювати вміння передавати свої враження в художньо-продуктивній діяльності.

Освітня лінія «Мовлення дитини»:

Збагачувати словник назвами ляльок-мотанок. Удосконалювати вміння добирати прикметники до іменників (назв народних іграшок). Вправляти у вживанні дієслів під час народної гри. Закріплювати вміння знаходити відмінності між предметами і описувати їх; визначати кількість складів у слові. Розвивати мовлення дітей.

Освітня лінія «Дитина в природному довкіллі»:

Продовжувати формувати уявлення про багатий і різноманітний рослинний світ нашого регіону, розширювати знання про льон, його властивості, особливості та цінність для людини.

Освітня лінія «Дитина в соціумі»:

Завдяки спілкуванню з дорослими (народною майстринею), як носіями суспільно-історичного досвіду людства, викликати у дітей інтерес та бажання долучатися до спільної діяльності з однолітками та дорослими, об'єднувати з ними свої зусилля для досягнення спільного результату. Уточнити знання про членів сім'ї.

Освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»:

Вправляти в умінні розкладати предмети в порядку зростання за висотою (довжиною), визначати кількість (складів) та позначати відповідною цифрою. Закріплювати і поглиблювати просторові уявлення (ліворуч, праворуч, угорі, внизу, посередині, позаду, далеко, близько)

Освітня лінія «Гра дитини»

Формувати здатність виявляти активність у грі, позитивно сприймати спільну ігрову діяльність. Продовжувати розвивати та вдосконалювати розумові і сенсорні здібності дитини: вміння обстежувати предмети, розподіляти їх за певними ознаками. Формувати вміння розрізняти та називати різні види народних іграшок (із соломи, трави, тканини, ниток, дерев'яні, керамічні)

Освітня лінія «Особистість дитини»:

Закріплювати знання дітей про оздоровчу спрямованість побуту українського народу; розвивати моторику рук, чутливість до гармонії, кольору, форми предметів.

Виховувати зацікавленість до народних традицій через знайомство з національними традиціями виготовлення та оздоблення ляльки-вертівки.

Обладнання: - ілюстрації (льон...), зразки ляльок-вертівок, коректурна таблиця «Народні іграшки», матеріали для гри «Чарівна скриня» - солома, тканина, кора дерева, нитки; відеопрезентація, картини майстрині, тріпаний льон, лляні нитки, стрічки з орнаментами для оздоблення, жолуді, дерев'яні палички, клей, атласні стрічки.

Хід заняття:

1. Привітання:

- Добрий день, люди добрі,
Що сидять в нашій господі.

Раді вас вітати,
Щастя і добра побажати.

- Сьогодні нас, діти, чекає цікава зустріч. А про що ми будемо говорити під час цієї зустрічі, ви здогадаєтесь коли послухаємо ось цей вірш.

Працьовитий і талановитий
Наш народ скарби свої зберіг.
Тих скарбів коштовних не злічити,
Серед них – і лялька-оберіг.

Як ви думаєте, що означає слово «оберіг»? (відповіді дітей)

Так, це речі, які можуть вберегти людину від небезпеки, хвороби. Такими оберегами були різноманітні ляльки-мотанки.

Пригадайте, чому вони так називаються? З чого ми їх виготовляли? (з тканини)

А чи вмієте ви розрізняти матеріали, з яких виготовляли ляльки-мотанки інші майстри? Давайте перевіримо.

Дидактична гра «Чарівна скринька»

Мета: вчити дітей на дотик розрізняти властивості матеріалу (солома, тканина, кора дерева, нитки, трава)

Хід:

Ляльки виготовляли з різних матеріалів.

- Ви хочете дізнатись з яких саме?

Діставай, що це? (*кора дерева*). А ви уявляєте мотанку з кори дерева? Ось яка вона. Вона допомагала у господарстві.

(*ляльки з соломи, ниток, тканини*)

- А ще виготовляли ляльки з трави.

- Діти, а тепер давайте ми попрацюємо з таблицями, і закріпимо наші знання про народні іграшки.

Робота з коректурними таблицями

Я кожному на столик покладу коректурну таблицю яка має назву: «Народні іграшки». (Додаток)

Знайдіть на цій таблиці та позначте фішками народні іграшки, які виготовлені із:

- соломи (солом'яна лялька, солом'яний коник);
- каміння (кам'яна іграшка);
- сиру (сирна іграшка);
- ниток (мотанка, коник);
- глини (глиняний свищик, глиняний коник);
- тканини (мотанки).

Дидактична вправа «Скажи який?» (добір прикметників: коник із соломи - ... солом'яний)

Діти відповідають на запитання за коректурною таблицею:

А тепер накрійте фішками червоного кольору іграшки, які не є ляльками-мотанками, потім знайдіть і накрійте фішками ляльку-мотанку:

- Яку наповнюють зерном;
- Яку дарують на Великдень;
- Яку дають в дорогу мандрівникам;
- Яка відганяє хвороби і робить спокійним сон;
- Яка є символом мудрості та берегинею роду.
- Назви ляльку мотанку, яка розміщена у комірці 5 (6, 7, 10, 11, 13)
- Як називається мотанка, яка знаходиться у нижньому правому кутку (мотанка ангел-оберіг).

Дидактична гра «Визнач кількість і покажи цифрою складів у слові»

(назви і види ляльок-мотанок)

- кам'яна (3 склади)
- мотанка (3 склади)
- берегиня (4 склади)
- свищик (2 склади)
- подорожниця (5 складів)

Знайомство з майстринею.

А сьогодні я хочу показати вам ляльку, яку я сама нещодавно виготовила. Ось настав час для зустрічі з талановитою майстринею, яка і навчила мене виготовляти вертівки.

Знайомтесь – Вікторія Кисиленко, народна майстриня, яка вміє виготовляти народні іграшки, картини, обереги та прикраси.

Розповідь про ляльку-вертівку (з чого виготовлена, про льон, його властивості, особливості ляльки)

Лялька-вертівка виготовлена з тріпаного льону. Льон-це унікальна поліська рослина яка споконвіку й годувала і вдягала місцевих жителів. Дуже поширена сільськогосподарська культура з якої одержують цінне промислове волокно.

Жоден продукт не володіє такою повітропроникністю як льон. Його вважають кращим "дихаючим" продуктом. Окрім того, льон здатен відводити тепло та вологу.

Льон має також лікувальні властивості. А чи бажаєте ви дізнатись чому майстриня назвала так свою ляльку? Майстриня побачила танок рівненського ансамблю танцю

« Полісянка » цей танок називався « Вертівка », на сцені виступали 3 дівчини які кружляли на одній нозі і їхні спіднички та фартушки теж кружляли у цьому веселому танці. Народну майстриню так захопив цей танок, що вона так і назвала її Лялька-вертівка. А ще особливість нашої ляльки заключається в тому,що вона виготовлена тільки з натуральних ниток,натурального матеріалу,тому для дітей ця іграшка є абсолютно безпечна.

Відеопрезентація виставки робіт майстрині.

Сьогодні пані Вікторія принесла і нам свої ляльки-вертівки. (на столі 6 різних ляльок-вертівок) Давайте уважно розглянемо їх. Пропоную вам знайти відмінності між ними і описати їх.

Дидактична вправа «Опиши відмінності»

- А ще раніше, коли моя бабуся була маленька, у далекі минулі часи, все було по іншому. Готових іграшок ніхто не купував, бо і крамниць таких не було. Іграшки виготовляли самі і ігри придумували з ними. Давайте і ми придумаємо і пограємо в гру **«Виклади ляльки в порядку зростання»**

Погляньте на картину, яку принесла нам майстриня «Українська сім'я». Чому вона так називається, як ви думаєте?

Дидактична гра «Де розміщені ляльки на картині» (просторові уявлення)

Фізкультхвилинка. Народна гра з рухами «Ой, Василю - товаришу»

(Діти стоять у колі, за допомогою лічилки вибираємо Василя)

Лічилка: Стоїть верба над потоком,
 Похилилась одним боком,
 Похилилась до води-
 Ти води.

(Діти йдуть по колу і промовляють слова)

Ой, Василю- товаришу,
 Подивись- но на нас.
 Відгадай- но товаришу,
 Яка праця у нас.
 А як не вгадаєш,-
 Будемо карати.
 Тоді будеш перед нами
 Три дні танцювати!

(Діти показують: вишивають, кружляють, сплітають косу, колихають, одягають...)

Перш ніж ми навчимося виготовляти ляльки-вертівки, ми маємо вивчити слова, які необхідно промовляти для того, щоб лялька вдалася гарною, стала справжнім оберегом та допомагала і захищала нас у житті.

Моя лялька-мотанка
 Ниточкою змотана,
 Оберіг мій на землі,
 Талісман мені в житті.

Розповідь, пояснення та показ послідовності виготовлення ляльки-вертівки.

1. Нарізаємо наші білі нитки на тулуб та руки, перекладаємо навпів і обрізаємо нитки для тулуба, нитки для рук перекладаємо навпів і перев'язуємо, спочатку на кулачок, потім на лікоть, а потім до центру.
2. Заготовлюємо та сплітаємо косу.

3. Для голови беремо жолудь, змазуємо клеєм, зав'язуємо голівку.
4. Розкладаємо нитки навпіл від голови і туди вкладаємо паличку та руки і змащуємо клеєм і щільно зв'язуємо під руками.
5. Там де нитки потрібно сховати, приклеюємо фартушки (порізана тісьма з орнаментом)
6. По обидва боки прикриваємо стрічками нитки на шиї, обкручуючи навколо голови стрічку, виводячи стрічку наперед.
7. Зав'язуємо навколо голови коси, рівняємо їх. Потім робимо стрічку під косу, зав'язуючи її ззаду, після всього цього натягуємо стрічки і нитки, і рівняємо.

Вільний вибір дітьми матеріалів для оздоблення ляльок. Самостійна творчість дітей.

Підведення підсумків

- Які гарні ляльки у нас з вами вийшли.
  - Ми знаємо з вами, що ляльки ніколи не залишали на вулиці, не розкидали по хаті а зберігали в корзині, коробці, скрині.
- Творча гра «Придумай ім'я для своєї ляльки»**
- Малята, а я знаю дуже цікаву гру. Мене навчила грати в неї моя бабуся. Якщо ви бажаєте то і я її вас навчу.
  - Стаємо у коло зі своєю новою лялькою-вертівкою.

Хвилинка гарного настрою

Гра з лялькою

Стриб, скік! Стриб, скік!

Лялька знає нас усіх:

Ось до ... (ім'я дитини) підійшла

І розмову почала:

«Я про тебе знаю все, а чи знаєш ти мене?

Розкажи усім малятам як ти будеш зі мною грати.»

(*колихати, танцювати, одягати, гуляти тощо*)

- Ось так, малята, гралася я, так граєтесь зараз і ви . Давайте вивчимо разом слова до цієї гри.

- Я пропоную поставити наші ляльки до тих, що принесла майстриня і створимо в групі свій міні-музей ляльки-вертівки.

Підсумок заняття.

Інтерактивна гра «Мікрофон»

1. Як називається лялька яку ми сьогодні з вами виготовляли?
2. Які нитки ми застосовували, щоб виготовити її?
3. Що вам найбільше сподобалося на нашому занятті?
4. Що нового дізналися?

Додатки до заняття Види ляльок мотанок:

<p>1</p> <p>мотанка-дзвіночок</p>	<p>2</p> <p>глиняний коник</p>	<p>3</p> <p>солом'яна лялька</p>	<p>4</p> <p>кам'яна іграшка</p>
<p>4</p> <p>мотанка з ниток</p>	<p>5</p> <p>мотанка-зерновушка</p>	<p>6</p> <p>мотанка-зайчик</p>	<p>7</p> <p>мотанка-коза</p>
<p>8</p> <p>коник з ниток</p>	<p>9</p> <p>сирна іграшка</p>	<p>10</p> <p>мотанка-подорожниця</p>	<p>11</p> <p>мотанка-берегиня</p>
<p>12</p> <p>солом'яний коник</p>	<p>13</p> <p>мотанка -травниця</p>	<p>14</p> <p>глиняний свищик</p>	<p>15</p> <p>ангел-оберіг</p>

Багаторучка(свою назву лялька отримала за наявність великої кількості рук(п'ять пар рук). Таку ляльку полюбляли господині, її підвішували над прялкою чи піччу для того , щоб господиня встигала робити всю хатню роботу. А лялька допомагала їй у цій справі).

Берегиня роду(символ жіночої мудрості, родинний оберіг, символом матері. прародительниці та зв'язку між поколіннями нагодувати і зберегти. Берегиням — іншому різновиду — на обличчі намотували хрести. І виготовляли їх на різні потреби: аби людина одужала, аби пішов дощ чи навпаки — припинилася злива, вщух буревій...).

Мати з дитиною(лялька з діточками нагадує іконописний образ Богородиці. Її дарують новоствореним сім'ям).

Немовля-пеленашка(ляльку -пеленашку клали в колиску до дитини як оберіг від злих духів. Також цю ляльку використовували як оберіг при народженні).

Весільні(ляльки-нерозлучники). Ляльки, що символізували щасливе подружнє життя та злагоду між чоловіком та жінкою, а ще звичайно, щоб молоді завжди були в парі і міцно тримались один одного все своє життя).

Крупеничка-зерновушка(лялька, яка символізувала достаток та добробут родини та в основу якої насипали зерно).

Травниця(лялька в основі якої є лікувальні трави, для відлякування злих духів і хвороб,щоб повітря в хаті було більш чистим, для добра забава. Вішали над колискою, ставили біля ліжка хворого.

За дидактичних умов художнього навчання основам мотанки виховаці повинні знати:

- історію виникнення народного іграшкарства та мотанки з тканини та інших пластичних матеріалів ;
- специфіку образів-оберегів;
- про форму утворення іграшки, ляльки-мотанки, технологію їх виготовлення;
- правила заготівлі й обробки матеріалів для мотанки;
- засоби і прийоми створення іграшки, ляльки-мотанки;

правила з техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами.

Вихованці повинні уміти:

- власноручно створювати асоціативні образи-символ;
- самостійно виконувати узагальнені декоративні вироби-іграшки, ляльки, застосовуючи прийоми мотанки з тканини та інших природних матеріалів;
- користуватися різними прийомами мотанки при формоутворенні образу ляльки чи іграшки-тварини;
- самостійно аналізувати декоративні особливості художньої форми, кольору, композиції, об'єму та способи й прийоми вираження образу.